

De International Lesbian Information Service,
1980-1998
Intersectionaliteit, diversiteit en inclusiviteit in internationaal
lesbisch activisme

Charlotte Vermeijen

Promotor: Prof. Dr. Henk de Smaele

Universiteit Antwerpen
Academiejaar 2019-2020

Aantal woorden: 9.931
(exclusief titelblad, bibliografie en bijlagen)

Preamble: de impact van COVID-19 op de masterproef

Ik had geluk dat ik eind februari naar het buitenland vertrok voor een Erasmus+-uitwisseling. Voor dit vertrek had ik al mijn primaire bronnen verzameld en alle relevante archieven bezocht. Ook had ik het grootste deel van mijn secundaire literatuur al verwerkt in februari. Behalve het sluiten van de bibliotheken en dus de afwezigheid van de mogelijkheid om vrijblijvend door nieuwe literatuur te bladeren, heeft COVID-19 weinig impact op mijn masterproef gehad. Ik had al mijn bronnen tot mijn beschikking en hoefde mijn onderzoeksvraag of hypothese dus ook niet aan te passen.

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	1
ILIS, lesbianisme en feminisme	3
ILIS en homoseksuele mannen	4
ILIS en feminisme	6
ILIS, intersectionaliteit en inclusiviteit	7
Discriminatie en intersectionaliteit.....	9
Openlijke lesbische identiteit	11
Over niet-Westerse lesbiennes	13
Confrontaties: de theorie en praktijk van racisme.....	16
Spanningen, conflicten en aanpassingen	19
Conclusie	23
Bibliografie.....	25
Bronnen	25
Archief.....	25
Conferentieverslagen.....	27
Periodieken.....	28
Secundaire literatuur	32
Bijlagen	34
Bijlage 1: De tijdlijn van het ILIS-secretariaat	34

INLEIDING

Tijdens de vrouwenvergadering op de conferentie van de International Gay Association (IGA/ILGA) in 1981 werd besloten dat de vrouwenafdeling zich vanaf dan zou afzonderen van haar koepelorganisatie ILGA.¹ De onafhankelijke en autonome International Lesbian Information Service (ILIS) was op dat moment geboren.² De spanningen tussen de mannen en vrouwen van ILGA waren te hoog opgelopen om nog een samenwerking, waarbij de meerderheid zich goed voelde, te kunnen verderzetten.³ De ILIS-vrouwen voelden zich niet gerespecteerd en oncomfortabel bij het samenwerken met mannen. ILIS werd daarom een aparte organisatie die haar lesbische identiteit voorop zette om lesbiennes te verbinden.⁴

Gedurende haar bestaan zou ILIS ijveren voor een grotere zichtbaarheid van lesbiennes binnen de bredere internationale LGBTQ+-beweging. ILIS wilde een sterk en dynamisch netwerk van lesbiennes uitbouwen, maar de uitbreiding van het netwerk bracht ook problemen met zich mee. Naarmate ook meer *women of colour* en groepen van het Globale Zuiden aanwezig waren op ILIS-bijeenkomsten, werden discussies over racisme alsmear overheersender. Veel energie ging naar het verzoenen van de verschillen tussen alle ILIS-vrouwen. ILIS was vastberaden om ook aandacht te geven aan minderheden binnen haar eigen minderheid. Op ontelbaar veel momenten sprak ILIS over de invloed van verschillende vormen van discriminatie op de samenleving en op haar eigen organisatie. Toch zorgden conflicten over dit soort thema's voor moeilijke momenten op bijeenkomsten. ILIS stond erop om ook deze meer confronterende onderwerpen aan te kaarten.

Het is om deze reden dat de focus van dit onderzoek ligt op de manier waarop ILIS omging met diversiteit en inclusiviteit binnen de eigen beweging. ILIS was erop gericht om verschillende vormen van discriminatie aan te pakken binnen de organisatie, maar beseftte ook dat het probleem erkennen niet hetzelfde is als er iets aan doen.⁵ Ook zal worden nagegaan hoe de werking en visie van ILIS passen binnen recente postkoloniale inzichten in internationale LGBTQ+-organisaties. Al lang leeft de kritiek dat LGBTQ+-groepen met te Euro-Amerikaanse prioriteiten en veronderstellingen te werk gaan.⁶ Critici opperen dat het schadelijk is om niet-Westerse landen te begrijpen vanuit een essentialistisch concept van seksualiteit.⁷

¹ Belinda DEAR, *Learning from the Past*, 1.

² Ondanks deze formele scheiding tussen ILIS en ILGA bleven de twee toch nog informeel verbonden.

³ Interview met Evien Tjabbes te Rotterdam op 13 december 2019.

⁴ "Workshop – on ILIS structure – Turin – 16 and 17 April 1981", *Cheap Stencil Service*, nr. 1, 1981, geen paginering.

⁵ IHLIA, Workshop. Diversities and power strategies in the lesbian movement, 1985, 1-3, 1.

⁶ Ryan R. THORESON, *Transnational LGBT Activism*, 1.

⁷ Joseph MASSAD, "Re-Orienting Desire", 364.

Hoewel feminisme sterk geworteld was in imperialistische ideologieën toont onderzoek wel aan dat vrouwengroepen vanaf de jaren zeventig een groeiend bewustzijn rond racisme en neo-imperialisme ontwikkelden.⁸ Dit bewustzijn was onder andere het resultaat van Afro-Amerikaanse vrouwen die wezen op de snijpunten tussen gender, ras en seksualiteit.⁹ Ook vond intersectionaliteit, zij het in andere woorden, in de jaren tachtig zijn weg in het mainstream feministisch denken.¹⁰ Voormalig ILIS-lid Paola Bacchetta haalt in haar eigen postkoloniaal onderzoek over lesbiennes in India aan dat vroeg intersectioneel denken een belangrijk onderdeel was van de visie van ILIS op discriminatie.¹¹ Ze bekritiseert onderzoekers die ervan uitgaan dat organisaties als ILIS een problematische omgang hadden met lesbiennes buiten het Westen.¹² Er is nog maar weinig inzicht in de manier waarop transnationale lesbische organisaties omgingen met hun niet-Westerse leden.

Dit brengt mij bij een lacune in de historiografie. Meestal ligt de nadruk meer op het door mannen gedomineerd activisme of wordt homoseksueel en lesbisch activisme samen geanalyseerd onder bijvoorbeeld de noemer LGBTQ+.¹³ Er bestaat maar weinig historisch onderzoek dat zich focust op het lesbisch perspectief van het internationaal activisme. Bovendien kan ILIS zeker niet gewoon als de vrouwelijke versie van ILGA worden gezien. ILIS werd beïnvloed door de homoseksuele en de feministische beweging, maar was ook méér dan dat. Terwijl het zeker niet mijn intentie is om een standpunt in te nemen over het lesbisch separatisme dat bij ILIS de voorkeur genoot, is het wel relevant om de historische specificiteit van lesbisch activisme aan te tonen. Na een inleiding over de visie van ILIS en haar verhouding tegenover homoseksualiteit en feminisme, zal ik in deze scriptie analyseren op welke manier ILIS omging met haar leden uit het Globale Zuiden, met racisme en andere vormen van discriminatie, en met de dynamiek tussen een groeiend antiracistisch engagement en de imperiale erfenis van de vrouwenbeweging en transnationale LGBTQ+-organisaties. Zo kan dit onderzoek bijdragen aan een specifieke historiografie over lesbianisme in de laatste twee decennia van de twintigste eeuw.

⁸ Antoinette BURTON, "Some Trajectories of 'Feminism' and 'Imperialism'", 558. ; Natalie THOMLINSON, "The Colour of Feminism", 455.

⁹ Patricia Hill COLLINS, *Black Feminist Thought*, 128. ; Deirdre KEENAN, "Race, Gender, and Other Differences in Feminist Theory", 121.

¹⁰ Evelien GEERTS en Iris VAN DER TUIN, "From intersectionality to interference", 172.

¹¹ Paola BACCHETTA, "Rescaling Transnational 'Queerdom'", 950.

Bacchetta leidde regelmatig workshops over racisme, discriminatie en intersectionaliteit op ILIS-conferenties. Zie bijvoorbeeld: "Program", *ILIS Bulletin*, nr. 18, 1986, 9-10, 9.

¹² Paola BACCHETTA, "Rescaling Transnational 'Queerdom'", 950.

¹³ Zie bijvoorbeeld: Dennis ALTMAN, "Rupture or Continuity?"; ; Joseph MASSAD, "Re-Orienting Desire"; ; Leticia SABSAY, "The Emergence of the Other Sexual Citizen"; ; Kelly KOLLMAN en Matthew WAITES, "The Global Politics of Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Human Rights".

ILIS, LESBIANISME EN FEMINISME

“Our “special” problem is that we are operating somewhere between gay lib[eration] / lesbian feminists / radical lesbians / heterofeminists.”¹⁴

Om de situering van ILIS binnen het recent internationaal LGBTQ+-activisme beter te kunnen begrijpen, is het nodig om een beeld te krijgen van haar ontstaan, aanpak en visie.¹⁵ ILIS functioneerde als een netwerk: het ultieme doel was het samenbrengen van lesbiennes over de hele wereld om zo de onderlinge lesbische verbondenheid te versterken. ILIS vertrok vanuit het idee dat wanneer lesbische groepen in contact stonden met elkaar er beter gecoördineerde acties konden plaatsvinden. Bovendien geloofde ILIS ook sterk in het delen van ervaringen en middelen. Ze organiseerde daarom bijna jaarlijks conferenties waarop alle vrouwen konden samenkomen om ideeën uit te wisselen. Ook was de ILIS-nieuwsbrief een middel voor groepen om hun eigen verhalen te vertellen en daardoor meer zichtbaarheid te verwerven.

ILIS omschreef zichzelf als een organisatie met een “grassroots structure.”¹⁶ Ze wilde hun leden zo weinig mogelijk opleggen of deelname aan grootschalige acties niet verplichten, maar ervoor zorgen dat de verschillende groepen in hun eigen lokale of nationale context actie konden ondernemen en hiervoor ook de juiste contacten en voldoende middelen hadden. Zo schreef ILIS zelf dat ze geen vervanging kon zijn voor nationaal activisme maar alleen kon dienen als ondersteuning voor actieve groepen of individuen.¹⁷

ILIS zou zich richten op “fighting compulsory heterosexuality [...] by creating and strengthening our own lifestyles and making ourselves more visible.”¹⁸ Het creëren van een betekenisvol netwerk en verschillende vrouwen samenbrengen om zo lokale groepen aan te sporen om actie te ondernemen, was haar manier om discriminatie tegenover lesbiennes stop te zetten. Behalve het versterken van het eigen lesbianisme, streefde ILIS ook ingrijpende verandering in de samenleving na.¹⁹ Zo omschreef ILIS haar eigen seksualiteit als revolutionair omdat haar ‘afwijkende’ seksualiteit de normale relatiestructuren in vraag stelde.²⁰ De ILIS-

¹⁴ “Working in mixed organizations. Workshop report”, *ILIS Conference Report. The Fifth ILIS Conference in Paris, France, April 1-4, 1983*, 1983, 16.

¹⁵ Voor een beknopt overzicht van de geschiedenis van ILIS zie: Belinda DEAR, *Learning from the Past*.

¹⁶ “The ILIS and IGA Aims and Structure”, *ILIS-Conference 1980 Amsterdam. Report*, 1980, 3.

¹⁷ “Workshop 1. Political action 1”, *ILIS Conference Report. The Third ILIS Conference in Lichtaart, Belgium, 30.12.1981 – 3.1.1982*, 1982, 4-5.

¹⁸ *Ibid.*, 4.

¹⁹ “The International Year of Lesbian Action 1984”, *ILIS Conference Report. The Fifth ILIS Conference in Paris, France, April 1-4, 1983*, 1983, 10-11, 11.

²⁰ “Culture. Workshop report”, *ILIS Conference Report. The Fifth ILIS Conference in Paris, France, April 1-4, 1983*, 1983, 19. ; “Defining our sexuality. Workshop report”, *ILIS Conference Report. The Fifth ILIS Conference in Paris, France, April 1-4, 1983*, 1983, 20.

vrouwen wilden meer dan gewoon getolereerd worden, en eisten dat de samenleving zich zou aanpassen aan hen.²¹ De uiteindelijke doelen waren het aanvechten van heteroseksisme, het verrijken van hun eigen lesbische levensstijlen en verbeteren van lesbische zichtbaarheid in de maatschappij.²² Het streven naar meer zichtbaarheid gold ook binnen de homobeweging zelf: ILIS voelde zich niet gezien of gehoord binnen een door mannen gedomineerde activisme.

ILIS EN HOMOSEKSUELE MANNEN

Al sinds de jaren zeventig waren spanningen tussen lesbiennes en homoseksuelen alomtegenwoordig in Westerse LGBTQ+-organisaties.²³ Aan de basis van deze spanning lag onder andere het denken over vrouwelijke seksualiteit.²⁴ Het idee dat vrouwen seksuele wezens waren en vooral dat ze dat onafhankelijk van mannen konden zijn, werd niet gemakkelijk aanvaard in de maatschappij.²⁵ Als gevolg hiervan waren lesbiennes minder zichtbaar, zowel binnen de samenleving alsook binnen de homobeweging zelf.²⁶ Lesbiennes ervoeren seksisme en voelden zich vaak uitgesloten door homoseksuele mannen.²⁷

Mannen overheersten het homoseksueel activisme, legden de nadruk op mannelijke seksuele bevrijding en cijferden de noden van lesbiennes weg.²⁸ Als reactie op deze ontevredenheid ontstond er in de jaren zeventig een *lesbian liberation movement* (LLM) waarin vrije expressie van lesbische seksualiteit en vrouwelijke onafhankelijkheid centraal stonden.²⁹ Lesbische organisaties die in deze beweging hun ontstaan vonden, baseerden zich meestal op het lesbisch-feministisch model van separatisme: samenwerking met (homoseksuele) mannen of met heteroseksuele vrouwen kon niet. In het separatistisch model werkten lesbiennes enkel en alleen met elkaar. Lesbisch activisme wordt ook historiografisch weinig belicht: lesbiennes zijn in historisch onderzoek meestal onderdeel van homoseksuele organisaties of van een feministische beweging. Het benaderen van lesbisch activisme vanuit het perspectief van LLM laat toe om organisaties zoals ILIS en hun verhouding tegenover homoseksualiteit en feminisme nader te analyseren.³⁰

²¹ "The International Year of Lesbian Action 1984", 1983, 11.

²² "International Lesbian Information Service", *ILIS Newsletter*, 19/1, 1998, 2.

²³ Nitza BERKOVITCH en Sara HELMAN, "Global Social Movements", 271-2.

²⁴ Julie DORF en Gloria CAREAGA PÉREZ, "Discrimination and the Tolerance of Difference", 328.

²⁵ Mark BLASIUS en Shane PHELAN, *We Are Everywhere*, 3.

²⁶ *Ibid.*, 3.

²⁷ Terence KISSACK, "Freaking Fag Revolutionaries", 118-119.

²⁸ Marc STEIN, *Rethinking the Gay and Lesbian Movement*, 83.

²⁹ Julie PODMORE en Manon TREMBLAY, "Lesbians, Second-Wave Feminism and Gay Liberation", 121.

³⁰ *Ibid.*, 121.

ILIS sprak zich, vooral in haar beginjaren, vaak uit over haar relatie met ILGA, gemengde organisaties en feministische theorievorming.³¹ Een zekere vorm van onafhankelijkheid van de door mannen gedomineerde ILGA was vaak het voornaamste probleem voor verschillende leden. Zelfs voor hun ‘onafhankelijkheid’ in 1981 was er al veel discussie over de exacte verhouding tegenover ILGA. ILIS wilde bijvoorbeeld niet dat haar naam werd vermeld bij berichten van ILGA waarmee ze niet akkoord ging.³² De ILIS-vrouwen zochten meer onafhankelijkheid maar dit werd niet door elk lid gedeeld. De onenigheid leidde tot hevige discussies en spanningen binnen ILIS zelf.³³

De ILIS-vrouwen stonden voor een dilemma. Wanneer ze alleen stonden, hadden lesbiennes meestal een gebrek aan middelen om hun problemen aan te pakken. Gemengde organisaties hadden meer anciënniteit en betere contacten met lokale autoriteiten.³⁴ Om deze redenen wilde ILIS wel samenwerken met mannen: ze behield contact met ILGA en wilde haar leden niet verplichten om gemengde organisaties te verlaten. ILIS wilde dat haar netwerk open bleef voor verschillende lesbiennes, ongeacht hun ideeën over homoseksuele mannen.³⁵ Toch werd opgemerkt dat men op de hoede moest blijven voor mannelijke dominantie: lesbiennes moesten hun eigen doelen voor ogen blijven houden zonder “marionetten” te worden van de mannen.³⁶

Een volledig vertrouwen in de homoseksuele mannen en gemengde organisaties zou er vanuit ILIS dus nooit helemaal komen. Ze wilde verzekeren dat ook lesbische noden werden gehoord en vooral niet overschaduwd werden door homoseksuele organisaties. ILIS wilde in het midden van de aidsepidemie aankaarten dat de ziekte niet alleen mannen maar ook vrouwen trof.³⁷ Ze nodigde op één van haar conferenties een dokter uit om de deelnemers op een correcte manier te kunnen informeren over de ziekte.³⁸ Ze eiste ook betere seksuele voorlichting voor lesbiennes en meer zichtbaarheid voor hun ervaringen in aidscampagnes.³⁹ ILIS merkte ook

³¹ De term *mixed organisations* wijst op LGBTQ+-organisaties waarin zowel lesbische vrouwen als homoseksuele mannen actief zijn, of op lesbiennes die samenwerkten met feministen.

³² “The ILIS and IGA Aims and Structure”, 1980, 3.

³³ Opname van *History of Lesbian Movement in Europe* tijdens European Lesbian* Conference te Wenen op 6 oktober 2017.

³⁴ “Working in mixed organizations”, 1983, 16.

³⁵ “The ILIS structure: national and international. Workshop report”, *ILIS Conference Report. The Fifth ILIS Conference in Paris, France, April 1-4, 1983*, 1983, 6.

³⁶ “Working in mixed organizations”, 1983, 16.

³⁷ De aidsepidemie van de jaren tachtig wordt vaak voorgesteld als een mannelijk, homoseksueel probleem en de inspanningen en ervaringen van de lesbiennes worden hierin vaak vergeten.

Katie HOGAN, “Where Experience and Representation Collide”, 107. ; Kate SHEILL, “Losing out in the Intersections”, 58.

³⁸ IHLIA, Minutes of the AIDS-workshop, 1988, geen paginering.

³⁹ IHLIA, Workshop. What is a lesbian Europe like?, 1988, 1-3, 3.

zelf op dat de aidsepidemie niet als een lesbische aangelegenheid werd gezien en dat deze onzichtbaarheid op zich een probleem was.⁴⁰ De ILIS-vrouwen waakten er continu over dat lesbiennes niet zouden worden vergeten in grootschalige homoseksuele acties.

ILIS EN FEMINISME

De eerste drie jaren van haar bestaan noemde ILIS zichzelf “*a lesbian-feminist coordinating body*.”⁴¹ Om meer toegankelijk te zijn voor lesbiennes die zich distantieerden van het feminisme, werd “*feminist*” uiteindelijk geschrapt uit deze omschrijving. Wel wilde ILIS de mogelijkheid tot samenwerking met de vrouwenbeweging behouden.⁴² Veel lesbische vrouwen schaarden zich in de jaren zeventig en tachtig achter het idee dat hun vrouw-zijn een belangrijk deel van hun identiteit vormde.⁴³ Ook de voorkeur voor lesbisch separatisme bij ILIS vond zijn wortels bij het cultuur-feministisch idee dat vrouwen en mannen op een essentiële manier van elkaar verschilden en dat vrouwelijke bevrijding vanuit een alternatieve vrouwencultuur moest komen.⁴⁴ Terwijl de visie van ILIS niet helemaal was bepaald door feministische theorievorming, waren er wel duidelijke feministische invloeden terug te vinden.

Zo zagen de ILIS-vrouwen mannelijke superioriteit en heteroseksuele relatiemodellen waarin de man domineert als grote maatschappelijke problemen.⁴⁵ Het patriarchaat legde grote beperkingen op vrouwen, hun seksualiteit en relaties. Vrouwen moesten zich losmaken van de oneerlijke machtsverdelingen in heteroseksuele relaties.⁴⁶ In deze opzichten vonden lesbiennes hun eigen seksualiteit een bevrijdend middel om deze restricties op vrouwen aan te vechten. In zekere zin was lesbianisme een antwoord op de onderdrukking van vrouwen in een heteroseksuele samenleving. De acceptatie en zichtbaarheid van lesbiennes in de samenleving zou de gehele vrouwenbeweging ten goede komen.

ILIS was aanwezig op de World Conference on Women van de Verenigde Naties in Nairobi in 1985.⁴⁷ Tussen de honderden afgevaardigden op de grootste VN-vrouwenconferentie op dat moment liepen ook enkele ILIS-vrouwen.⁴⁸ Zij hadden drie duidelijke doelen op de conferentie: het uitwisselen van informatie, nieuwe contacten leggen en de lesbische

⁴⁰ Workshop. What is a lesbian Europe like?, 1988, 3.

⁴¹ “The ILIS structure: national and international. Workshop report”, 1983, 6.

⁴² Ibid., 6.

⁴³ Kathy RUDY, “Radical Feminism, Lesbian Separatism, and Queer Theory”, 191.

⁴⁴ Verta TAYLOR en Leila J. RUPP, “Women's Culture and Lesbian Feminist Activism”, 32.

⁴⁵ “Our Relationships. Workshop Report”, *ILIS Conference Report. The Fifth ILIS Conference in Paris, France, April 1-4, 1983*, 1983, 20.

⁴⁶ “Defining our sexuality”, 1983, 20.

⁴⁷ “Workshop. UN-Women's Conference Nairobi 1985”, *ILIS Conference Report. Stockholm, 19-23 April 1984*, 1984, 26.

⁴⁸ Martha Alter CHEN, “Engendering World Conferences”, 479.

zichtbaarheid binnen de feministische beweging verhogen.⁴⁹ Ook wilde ILIS kritiek uiten op de traditionele gezinsvorm waarin de man domineert en de vrouw enkel dient om te zorgen en gehoorzamen.⁵⁰ ‘Gedwongen heteroseksualiteit’ (*compulsory heterosexuality*) was niet alleen een probleem voor lesbiennes maar voor alle vrouwen.⁵¹ Deze VN-conferentie van 1985 was wel degelijk de eerste keer dat lesbische vrouwen aanwezig waren en ook de ruimte kregen om hun activisme ten toon te stellen op een officiële VN-bijeenkomst.⁵² Lesbische organisaties zoals ILIS stelden het concept ‘vrouwelijke belangen’ en wat het betekent om vrouw te zijn in vraag.⁵³ In het licht van problemen rond diversiteit en discriminatie zou ILIS doorheen de jaren op een gelijkaardige manier haar idee van wat lesbische belangen waren, moeten aanpassen.

ILIS, INTERSECTIONALITEIT EN INCLUSIVITEIT

De implicaties van seksuele politiek overlappen ook vandaag nog steeds met ideeën rond ras, etniciteit, afkomst en klasse.⁵⁴ Rasa Navickaitė omschrijft hoe een reeks academici kort na het einde van de Koude Oorlog voorspelden dat Oost-Europa nu eindelijk in de voetsporen van West-Europa zou treden wat betreft seksualiteit en de moderne levensstijl.⁵⁵ Deze verwachtingen impliceerden een gedachtegang waarin het Westen gelijk staat aan seksuele emancipatie en Centraal- en Oost-Europa onderontwikkeld zijn op seksueel vlak:

*“the ‘West’ [...] is portrayed not only as a saviour from homophobia and teacher of tolerance and sexual rights. ‘West’ is also shown as producing CEE as a homophobic ‘other’, orientalising it, as well as enforcing a certain hegemonic understanding of sexual politics, which might be not the most suitable one for CEE contexts.”*⁵⁶

Dit discours over het seksueel geëmancipeerd Europa en de ‘onderdrukte Ander’ kan worden doorgetrokken tot het gehele Globale Zuiden. Het bovenstaande citaat vat de kritiek op

⁴⁹ “Workshop. UN-Womens Conference Nairobi 1985”, 1984, 26.

⁵⁰ IHLIA, NGO Forum Activity Request from the ILIS (Revised Version), 1985, 1-4, 1.

⁵¹ *Compulsory heterosexuality* duidt op het idee dat heteroseksualiteit ook een maatschappelijke institutie is die sociale ongelijkheid bestendigt.

Steven SEIDMAN, “Critique of Compulsory Heterosexuality”, 18. ; Adrienne RICH, “Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence”.

⁵² Nitza BERKOVITCH en Sara HELMAN, “Global Social Movements”, 272.

⁵³ Ibid., 272.

⁵⁴ Ryan R. THORESON, *Transnational LGBT Activism*, 1.

⁵⁵ Rasa NAVICKAITĖ, “Postcolonial queer critique in post-communist Europe”, 168.

⁵⁶ Ibid., 168.

CEE staat voor “Central and Eastern Europe.”

transnationale LGBTQ+-organisaties perfect samen. Leticia Sabsay beschrijft hoe ‘*queer*’ synoniem kwam te staan voor Europees-Amerikaanse nationalistische en imperialistische projecten met een seksueel geëmancipeerd discours.⁵⁷ In dezelfde lijn als Navickaité beargumenteert zij dat het Westen zich laat kenmerken door een seksueel progressieve retoriek en dat landen of groepen die niet voldoen aan dezelfde voorwaarden van deze retoriek worden neergezet als de “*underdeveloped others*.”⁵⁸ Deze binaire oppositie tussen het seksueel vrijgevochten Westen en de seksueel onderdrukte Ander is volgens Sabsay een hedendaagse hertaling van oriëntalistische politiek.

Joseph Massad omschrijft de invloed van dit Westers vooruitgangsdiscours op de Arabische wereld en ook hij ziet gelijkaardige fenomenen als degenen die Sabsay beschrijft. Hij ziet hoe internationale LGBTQ+-organisaties een missionarisrol op zich nemen: zij zien het als hun taak om de onderdrukte ‘Oosterse verlangens’ te bevrijden en te vervangen door de seksuele normen van het verlichte Westen.⁵⁹ De organisaties die met deze ideologie in het achterhoofd hun werk verrichten, duidt Massad aan met de term “*the Gay International*.”⁶⁰

In diezelfde beweging worden homoseksuele en lesbische identiteiten aanwijzingen voor moderniteit.⁶¹ Met andere woorden, iemand die durft/kan/wil uitkomen als homoseksueel is modern. Landen of personen die niet passen in dit Westers concept van (homo)seksualiteit, zijn dan achtergesteld of zijn nog niet tot volledige moderniteit ontwikkeld, zoals het Westen dat wel is.⁶² Al het bovenstaande wijst op een problematische en gebrekkige omgang met niet-Westerse groepen en hun (homo)seksualiteit.

In deze groeiende literatuur over de internationalisering van LGBTQ+-organisaties en hun hantering van een universalistisch discours omtrent hun seksualiteit ligt de nadruk voornamelijk op mannelijke LGBTQ+-organisaties. Zo geeft Massad zelf aan dat hij de ‘Gay International’ definieert als mannelijke homoseksuele groepen en ook het concept van een universalistische homoseksualiteit verwijst naar mannelijke homoseksualiteit.⁶³ Bovendien was er in geen elk artikel hierboven sprake van ILIS of andere internationale lesbische organisaties, terwijl ILGA regelmatig voorkwam. ILIS is een ideale casus om deze lacune op te vullen.

ILIS sprak zelf regelmatig over de nood aan diversiteit, inclusiviteit en het bespreken en aanpakken van racisme binnen de lesbische gemeenschap. De organisatie zag duidelijk een

⁵⁷ Leticia SABSAY, “The Emergence of the Other Sexual Citizen.”, 605.

⁵⁸ Ibid., 606.

⁵⁹ Joseph MASSAD, “Re-Orienting Desire”, 364.

⁶⁰ Ibid., 362.

⁶¹ Dennis ALTMAN, “Globalization and the International Gay/Lesbian Movement”, 419.

⁶² Joseph MASSAD, “Re-Orienting Desire”, 374. ; Jasbir PUAR, “Rethinking Homonationalism”, 336.

⁶³ Dennis ALTMAN, “Rupture or Continuity?”, 77. ; Joseph MASSAD, “Re-Orienting Desire”, 363.

probleem: “*Racism must be an issue – even when there are only white women – and it must not be considered as a ‘fashionable’ question: we must really deal with it.*”⁶⁴ Racisme en discriminatie waren thema’s die regelmatig terugkwamen op conferenties en ILIS wilde er zeker van zijn dat ze ook lesbiennes in slechtere omstandigheden buiten het Westen kon ondersteunen. Gezien de toewijding die ILIS zelf toonde en de lacunes wat betreft lesbiennes in de bovenvermelde literatuur is het waardevol om de werking van ILIS met haar groepen buiten het Westen en haar visie op discriminatie nader te bekijken.⁶⁵

DISCRIMINATIE EN INTERSECTIONALITEIT

ILIS beseftte dat haar eigen positie als een onderdrukte minderheid niet betekende dat ze als beweging immuun was voor andere vormen van discriminatie.⁶⁶ Haar eigen positie kon er niet voor zorgen dat iedereen binnen ILIS gelijk was en zo ook werd behandeld. Binnen de lesbiennebeweging waren er nog steeds interne problemen en niet alle lesbiennes in de organisatie hadden dezelfde privileges. Zo zag men een sterk verband tussen verschillende vormen van onderdrukking, voornamelijk tussen heteroseksisme, seksisme, en racisme:⁶⁷ “*oppressions are interconnected and all serve a similar function.*”⁶⁸ Al deze vormen moesten ook als geheel worden bestreden.

ILIS ging aan de slag met een vroeg intersectionele benadering van discriminatie en seksualiteit.⁶⁹ Intersectionaliteit duidt aan dat identiteit een complex sociaal feit is en dat meerdere aspecten van die identiteit vorm kunnen geven aan je positie in de samenleving en aan discriminatie. In analyses van sociale ongelijkheid moet er dus aandacht gaan naar meerdere factoren, zoals bijvoorbeeld seksualiteit en ras, en hoe deze elkaar beïnvloeden.⁷⁰ Voor deze theorie in 1989 werd benoemd met de term ‘intersectionaliteit’ door de Afro-Amerikaanse juriste Kimberlé Crenshaw waren ideeën over de wederzijdse invloed van identiteitsfactoren al

⁶⁴ IHLIA, Workshops Racism, 1988, geen paginering.

⁶⁵ Het onderzoeksobject van deze scriptie is het ILIS-secretariaat. Er moet dus opgemerkt worden dat het secretariaat enkele keren van locatie veranderde en dus ook door een andere groep vrouwen werd onderhouden. “De” visie van ILIS kan dus verschillen naargelang waar het secretariaat zich bevond.

Zie bijlage 1 voor de tijdlijn van het ILIS-secretariaat.

⁶⁶ “Diversity and Power Strategies”, *ILIS Bulletin*, nr. 15, 1985, 13.

⁶⁷ “Workshop 2. Lesbianism and Feminism”, *ILIS Conference Report. The Fourth ILIS Conference in Sheffield, England, 3-5.9.1982*, 1982, 4.

⁶⁸ “The Interrelationship of “ISMs”. Racism, Anti-Semitism, Heterosexism”, *ILIS Bulletin*, nr. 18, 1986, 22-23, 22.

⁶⁹ Ibid., 22-23. ; “Sexism and Racism”, *ILIS Bulletin*, nr. 18, 1986, 13-15. ; “Workshop 2. Lesbianism and Feminism”, 1982, 4. ; “Workshop No 12. Interrelatedness of the ISMs”, *ILIS Bulletin*, nr. 20, 1986, 6. ; “Starting workshop on fascism”, *ILIS Conference Report. Stockholm, 19-23 April 1984*, 1984, 3-5, 3.

⁷⁰ Patricia Hill COLLINS en Sirma BILGE, *Intersectionality*, 2.

minstens drie decennia in omloop.⁷¹ De manier waarop ILIS discriminatie en de verschillende vrouwen binnen de eigen beweging benaderde, is hier ook een indicatie van.⁷²

Meerdere keren sprak ILIS over ‘drievoudige onderdrukking’: het ging dan voornamelijk over *lesbians of colour* die zowel homofobie, seksisme als racisme ondervonden.⁷³ De intersecties tussen zowel ras, gender en seksualiteit creëerden binnen een dominante witte cultuur “minderheidslesbiennes” die meer vijandigheid ondervonden, ook van andere lesbiennes.⁷⁴ Het was voor ILIS belangrijk dat lesbiennes beseften dat er binnen hun gemeenschap nog een grote diversiteit bestond, dat elke lesbienne andere ervaringen had met discriminatie en dat ieders verschillen gerespecteerd moesten worden.⁷⁵

Volgens ILIS lag mannelijke superioriteit aan de basis van al deze verschillende vormen van discriminatie.⁷⁶ Mannen wilden deze superieure positie behouden en onderdrukten dus alle mogelijke competitie.⁷⁷ Als lesbiennes zelf niet wilden bezwijken onder deze verdeeldheid, mochten ze zelf deze patriarchale labels niet reproduceren.⁷⁸ In de ogen van ILIS was een verdeelde beweging een zwakke beweging.⁷⁹ Dat moest worden vermeden om zo te kunnen blijven werken naar een samenleving waarin lesbiennes openlijk zichzelf konden zijn.⁸⁰ De beste manier om verdeeldheid te remediëren was volgens ILIS niet het uit de weg gaan van problemen, maar de verschillen en spanningen te bespreken en om ruimte te creëren om naar een oplossing voor discriminatie toe te werken.⁸¹

In haar intersectionele benadering zag ILIS ook een sterke band met de blijvende invloeden van imperialisme, kolonialisme, racisme en het patriarchaat op de samenleving.⁸² In 1984 stond de opkomst van (neo)fascisme in het Westen op de agenda van ILIS. De gehele ILIS-conferentie van dat jaar stond in het teken van fascisme en het verband met de groeiende

⁷¹ Patricia Hill COLLINS en Sirma BILGE, *Intersectionality*, 64. ; Kimberlé CRENSHAW, “Demarginalizing the Intersection of Race and Sex”.

⁷² Ik wil hier zeker wijzen op het feit dat de eerste belangrijke impulsen voor intersectionele benaderingen kwamen vanuit Afro-Amerikaanse vrouwen. In de jaren zestig wezen zij al op hoe hun noden zowel in de burgerrechtenbeweging als in de vrouwenbeweging werden genegeerd. Analyses van intersectionaliteit waren alomtegenwoordig in zwarte feministische intellectuele output.

Patricia Hill COLLINS en Sirma BILGE, *Intersectionality*, 65-66.

⁷³ “Aboriginal lesbian playwright”, *ILIS Newsletter*, 11/1, 1991, 6-7, 7. ; “Dear Lesbians”, *ILIS Newsletter*, 12/4, 1991, 3.

⁷⁴ “Violence against lesbians”, *ILIS Newsletter*, 13/1, 1992, 12-13, 12.

⁷⁵ IHLIA, Disability in General, geen datering, geen paginering.

⁷⁶ “Impressions of the racism and classism workshop”, *Cheap Stencil Service*, nr. 1, 1981, geen paginering.

⁷⁷ Ibid., geen paginering.

⁷⁸ IHLIA, Workshop 4. Clause 28, 1988, geen paginering.

⁷⁹ “A plea for truce”, *ILIS Newsletter*, 9/4, 1989, 12-13, 13.

⁸⁰ “England oppresses gays and lesbians: Clause 28”, *ILIS Newsletter*, nr. 4, 1988, 4.

⁸¹ “A plea for truce”, 1989, 13.

⁸² Workshop. What is a lesbian Europe like?, 1988, 1.

vijandigheid tegenover lesbiennes.⁸³ Een lesbienne uit de Verenigde Staten vertelde bijvoorbeeld over het groeiende geweld van de Ku Klux Klan en hoe die in verband stond met de American Nazi Party (ANP). Een Nederlandse lesbienne sprak over de extreemrechtse nationalistische Centrumpartij die enkele jaren eerder was opgericht.⁸⁴ Over het algemeen zagen de ILIS-leden een stijging van fascistische groeperingen in hun eigen landen.⁸⁵

De ILIS-vrouwen zagen een groeiende intolerantie tegenover verschillende minderheden en stijgende marginalisatie van elke soort groep die niet beantwoordde aan ‘de norm.’⁸⁶ Deze norm omschreven zij als patriarchaal, masculien, heteroseksueel en wit.⁸⁷ Ook de invoering van sectie 28 in het Verenigd Koninkrijk zagen ze als een verschuiving naar extreemrechtse politiek, fascisme en racisme.⁸⁸ Sectie 28 verbood lokale autoriteiten om “homoseksualiteit te bevorderen of promoten.” Dit hield onder andere in dat scholen geen informatie mochten verstrekken over homoseksualiteit.⁸⁹ ILIS beschreef een maatschappij waarin iedereen die niet beantwoordde aan wat ‘normaal’ was, werd uitgesloten. Ze ervaarde een gevaarlijk klimaat voor verschillende soorten minderheden. De strijd voor de vrijheid om openlijk zichzelf te zijn, kon een internationaal en gezamenlijk doel zijn voor de lesbische gemeenschap.⁹⁰

OPENLIJKE LESBISCHE IDENTITEIT

Het neerzetten van niet-Westerse landen als achtergesteld wat betreft seksualiteit is ook een kritiek die werd geformuleerd op internationale LGBTQ+-organisaties.⁹¹ Zoals al bleek uit de workshops rond racisme van de conferentie in 1984 liet ILIS wel individuen en groepen zelf aan het woord over de situatie in hun land.⁹² De organisatie wilde de lesbiennes niet vanuit haar

⁸³ “Workshop. Lesbianism and Fascism”, *ILIS Conference Report. Stockholm, 19-23 April 1984*, 1984, 7-12, 11.

⁸⁴ “Starting workshop on fascism”, 1984, 2.

⁸⁵ “Plenary Session. Fascism and fascist traits”, *ILIS Conference Report. Stockholm, 19-23 April 1984*, 1984, 6.

⁸⁶ Ibid., 6. ; “Starting workshop on fascism”, 1984, 3.

⁸⁷ “Starting workshop on fascism”, 1984, 4. ; “Plenary session”, 1984, 6. ; “Workshop. Lesbianism and Fascism”, 1984, 11-12.

⁸⁸ “England oppresses gays and lesbians: Clause 28”, *ILIS Newsletter*, nr. 4, 1988, 4.

⁸⁹ Section 28: *What was Margaret Thatcher's controversial law and how did it affect the lives of LGBT+ people?*, website geraadpleegd op 6 mei 2020.

⁹⁰ “Towards Beijing 1995”, *ILIS Newsletter*, 14/Summer, 1993, 4-6, 5. ; “Last plenary session”, *ILIS Conference Report. The Third ILIS Conference in Lichtaart, Belgium, 30.12.1981 – 3.1.1982*, 1982, 15-16, 15.

⁹¹ Martin F. MANALANSAN IV, “In the Shadows of Stonewall”, 489-90.

⁹² In één enkel artikel in de nieuwsbrief gaf ILIS een overzicht van de situatie van lesbiennes over de wereld. De beschrijvingen van de landen zijn echter zodanig kort dat een nadere analyse niet mogelijk is.

“Lesbians Rights Around the World”, *ILIS Newsletter*, 15/2, 1994, 13-16.

eigen standpunt definiëren maar hen de kans geven om dat zelf te doen. Dus gaven ze een stem aan de vrouwen zelf om te vertellen over hun cultuur en situaties.⁹³

Conferenties begonnen telkens met een openingssessie waarin de aanwezigen duidelijk konden maken wat hen bezighield in hun lokale context en hoe zij de situatie voor lesbiennes in hun land ervoeren en probeerden te verbeteren. ILIS vond het belangrijk dat lesbiennes zelf de ruimte kregen om hun eigen verhaal te vertellen. Zo gaf ILIS kritiek op hoe Westerse landen vrouwelijke genitale verminking (VGV) benaderden vanuit vooroordelen en sensatiezucht. Het antwoord van ILIS was om een vrouw die het zelf had meegemaakt aan het woord te laten over de plaats van VGV in haar cultuur en tradities.⁹⁴ Veel onderdelen van haar nieuwsbrief bestonden ook voornamelijk uit fragmenten van tijdschriften van andere lesbische groepen of van teksten die waren ingezonden door leden.

Terwijl het zeker opmerkelijk was dat ILIS haar leden zelf de ruimte gaf om hun ervaringen en ideeën te delen, beantwoordden alle individuen en groepen die aan bod kwamen op conferenties en in nieuwsbrieven wel aan een zekere vorm van lesbianisme en waren ze betrokken in het activisme. Alle vrouwen die gebruik konden maken van het ILIS-platform waren openlijk lesbisch, of zagen dat toch als een belangrijk doel waar ze naartoe willen werken, en zagen deze seksualiteit ook als een belangrijk onderdeel van hun identiteit.

Zo legde ILIS een grote nadruk op de *coming out* van lesbiennes en zag dit als een essentiële stap in het verwerven van meer aanvaarding in de samenleving.⁹⁵ In haar nieuwsbrief schreef ze een enkele keer dat er geen tolerantie meer mocht zijn voor lesbiennes die in het geheim hun seksualiteit beleefden. Het was de taak van lesbiennes om hun “*silent friends*” te overtuigen van het openlijke lesbische leven.⁹⁶ Ook in interviews met diverse lesbiennes vroeg ILIS telkens naar hoe openlijk ze hun seksualiteit konden beleven.⁹⁷ Ze wilde ook acties organiseren om *closeted* lesbiennes te bereiken en evenementen om hun lesbische levensstijlen

⁹³ Zo waren er bijvoorbeeld enkele themanummers over lesbianisme in bepaalde culturen of landen. Aziatische lesbiennes: *ILIS Newsletter*, 11/3, 1989. ; Lesbiennes in Oost-Europa: *ILIS Newsletter*, 10/2, 1990. ; Zuid-Afrika: *ILIS Newsletter*, 10/3, 1990.

⁹⁴ “A Sikh Lesbian Talks About Female Circumcision”, *ILIS Newsletter*, 11/3, 1991, 16-18, 16.

⁹⁵ IHLIA, Organisations and Action workshop 1, 1985, 1-9, 2.

⁹⁶ “The illusion of tolerance in the Netherlands”, *ILIS Newsletter*, nr. 4, 1988, 11.

⁹⁷ “Lesbians Anywhere”, *Cheap Stencil Service*, nr. 2, 1981, geen paginering. ; “Lesbians in the German Democratic Republic (GDR)”, *ILIS Newsletter*, nr. 9, 1983, geen paginering. ; “Nicaragua”, *ILIS Newsletter*, nr. 2, 1987, 5-7. ; “Interview with GALF from Peru”, *ILIS Newsletter*, 10/2, 1989, 10-11. ; “Japanese lesbian groups”, *ILIS Newsletter*, 11/3, 1989, 10-11. ; “ILIS South Africa committee forms”, *ILIS Newsletter*, 10/1, 1990, 11-12. ; “Coming Out: East European Lesbians”, *ILIS Newsletter*, 16/3, 1995, 4-6.

uit te werken.⁹⁸ Zo hoopte ze dat alle lesbiennes openlijk konden leven en een eengemaakte seksuele identiteit konden bereiken.⁹⁹

In een analyse van de creatie van het globale idee rond ‘de lesbienne’ merkte Katie King op dat “*what is constructed is a Lesbianism that is lifelong, stable after “coming out”, autonomous of heterosexuality, sex-centered, politically feminist, not situational, and exclusive of marriage.*”¹⁰⁰ Bij het lesbianisme dat ILIS bij haar leden veronderstelde, komen al deze kenmerken terug. Hoewel ILIS nooit expliciet uitdrukte dat ze wilde dat haar leden zich aan een bepaalde soort lesbische identiteit hielden, waren er wel bepaalde verwachtingen rond de centrale plaats van lesbianisme in het leven van individuen.

Meerdere auteurs wijzen op de aandacht die er moet zijn voor de implicaties van een term zoals ‘lesbienne’ of nuances waar rekening mee moet worden gehouden bij het gebruik.¹⁰¹ Zo zijn er vrouwen die zich aangetrokken voelen tot vrouwen maar zich niet identificeren met de term ‘lesbienne.’¹⁰² ILIS verwees zelf één keer naar dit probleem wat betreft het verwijzen naar de vrouwen die ze wilde bereiken. Bij het bespreken van een officiële verklaring die ze wilde voorleggen op een conferentie, wees een vrouw op de beperkende en Westerse implicaties van de term ‘lesbienne.’¹⁰³ Bijgevolg werd “*women who are not attracted to men*” toegevoegd.¹⁰⁴ Hoewel dit zou kunnen wijzen op een groeiende sensitiviteit bij ILIS wat betreft haar doelgroep, kwam de nuance zo goed als nergens anders terug.¹⁰⁵ Behalve dit ene voorbeeld had ILIS wel een heel specifiek beeld van hoe ‘haar’ vrouwen in het leven moesten staan.

OVER NIET-WESTERSE LESBIENNES

Voor haar contacten met Oost-Europa goed en wel waren opgestart, omschreef een medewerkster van het ILIS-secretariaat de situatie voor lesbiennes in de Duitse Democratische Republiek als vergelijkbaar met de situatie in het Westen van twintig jaar eerder.¹⁰⁶ Een belangrijk verschil tussen Oost- en West-Europa was dat die laatste wel kennis had van

⁹⁸ “Workshop 16. Political actions 1982/83”, *ILIS Conference Report. The Third ILIS Conference in Lichtaart, Belgium, 30.12.1981 – 3.1.1982*, 1982, 12-13.

⁹⁹ “A call for copy”, *ILIS Newsletter*, nr. 2, 1987, 12-14, 13.

¹⁰⁰ Katie KING, “There Are No Lesbians Here”, 42.

¹⁰¹ Kate SHEILL, “Losing out in the Intersections”, 55-56. ; Paola BACCHETTA, “Rescaling Transnational “Queerdom””, 953.

¹⁰² Paola Bacchetta, “Rescaling Transnational “Queerdom””, 953.

¹⁰³ “Lesbians at the UN Conference in Beijing”, *ILIS Newsletter*, 16/3, 1995, 20-21, 21.

¹⁰⁴ “Update on Beijing: A Report from Vienna”, *ILIS Newsletter*, 16/1, 1995, 15-17, 15-16.

¹⁰⁵ Vanaf ongeveer 1992 daalde het aantal activiteit binnen ILIS: er waren geen conferenties meer en de nieuwsbrief werd minder regelmatig uitgegeven. Dit maakt het ook lastiger om enige veranderingen in de latere jaren te kunnen aanduiden.

¹⁰⁶ “Lesbians in the German Democratic Republic (GDR)”, 1983, geen paginering.

organiseren.¹⁰⁷ Ook landen in het Globale Zuiden werden omschreven als plaatsen waar de lesbische beweging nog niet zo sterk was als in het Westen. Daarom moest ILIS deze landen meer informatie en hulp aanbieden.¹⁰⁸

De VN-Conferentie in Nairobi werd in de nieuwsbrief omschreven als een bijeenkomst waar het leek alsof veel Afrikaanse vrouwen voor de eerste keer in hun leven van lesbianisme hoorden en ILIS gedurende de hele conferentie eenvoudige vragen over lesbiennes moest beantwoorden.¹⁰⁹ ILIS schreef wel dat de Afrikaanse en Zuid-Amerikaanse vrouwen zelf aangaven dat ze meer degelijke informatie nodig hadden over lesbiennes en lesbische levensstijlen.¹¹⁰ ILIS zag het verstrekken van informatie over haar lesbische seksualiteit aan groepen die het nodig hadden als één van haar belangrijkste taken.

Kort na haar oprichting ontstond binnen ILIS het idee voor een ‘lesbisch kookboek’: in dit kookboek zou ILIS het ‘recept’ voor een succesvolle lesbische beweging neerschrijven.¹¹¹ *The ILIS Cookbook* zou een overzicht van de geschiedenis van ILIS en de lesbische beweging, succesvolle acties uit de hele wereld, fouten en mislukkingen, toekomstige ideeën en plannen geven.¹¹² Leden van ILIS konden hun eigen ideeën en verhalen doorsturen om te worden opgenomen in het ‘kookboek.’ Het idee was om het ‘kookboek’ te verspreiden zodat lesbische groepen van elkaars ervaringen konden leren. ILIS trok ditzelfde idee door naar niet-Westerse groepen.¹¹³ ILIS wilde niet dat deze onervaren groepen dezelfde fouten als de meer ontwikkelde groepen in het Westen zouden maken. Deze groepen hadden nog geen geschiedenis en ILIS wilde haar eigen ervaringen en kennis aan hen doorgeven.¹¹⁴

Ook al in 1981 vroeg ILIS zich af wat ze voor vrouwen in moeilijker situaties kon betekenen. Zo stelde ze dat vrouwen “*outside the centres*” wanhopig op zoek waren naar internationale contacten om hun beweging op te starten en uit te bouwen.¹¹⁵ Deze groepen bevonden zich in het Westen maar vooral in de “*unorganized third world.*”¹¹⁶ De last van deze

¹⁰⁷ “The workshops”, *1991 European Lesbian Conference Barcelona*, 1991, 6-10, 7.

¹⁰⁸ “Lesbians and peace”, *Cheap Stencil Service*, nr. 2, 1981, geen paginering.

¹⁰⁹ “ILIS in Nairobi”, *ILIS Bulletin*, nr. 16, 1985, 28-30, 28.

¹¹⁰ *Ibid.*, 29.

¹¹¹ “The ILIS Cookbook – or whatever title it will eventually have”, *Cheap Stencil Service*, nr. 2, 1981, geen paginering.

¹¹² *Ibid.*, geen paginering.

¹¹³ “Eastern Europe & 3rd world. Workshop report”, *ILIS Conference Report. The Fifth ILIS Conference in Paris, France, April 1-4, 1983*, 1983, 17.

¹¹⁴ *Ibid.*, 17.

¹¹⁵ “Is there a future for ILIS?”, *ILIS Conference Report. The Third ILIS Conference in Lichtaart, Belgium, 30.12.1981 – 3.1.1982*, 1982, 3-4, 3.

Deze tekst, geschreven voor een conferentie, werd geschreven door een vrouw van het ILIS-secretariaat maar was bedoeld als een opening voor discussie tijdens een workshop en niet als een officiële verklaring van ILIS.

¹¹⁶ *Ibid.*, 3.

groepen zou te zwaar zijn geweest om ze zelf te kunnen dragen, waardoor een organisatie als ILIS broodnodig was: “*they simply cannot help themselves in the way we have done.*”¹¹⁷ Deze groepen bevonden zich volgens ILIS in een *pre-liberation era*.

De term *liberation*, ook wat betreft seksualiteit, is zeer geladen. Veel internationale organisaties zetten aan de hand van deze term (onbewust) een monolithisch idee neer van hoe LGBTQ+-ontwikkeling en -bevrijding zou moeten verlopen.¹¹⁸ De focus op *lesbian liberation* die ILIS ook meerdere keren naar voren schoof, veronderstelde dat bevrijding de ontwikkeling is die alle groepen zouden moeten nastreven. Wat Paola Bacchetta de “*from-Stonewall-diffusion-fantasy*” noemt, wijst op het idee dat alle (volwaardige) *queer organizing* kan worden teruggebracht naar de Stonewall-rellen in New York in 1969 en de daaruit volgende *gay liberation movement*.¹¹⁹ Hoewel ILIS nooit naar Stonewall verwijst, zijn haar uitspraken omtrent de staat van lesbische organisaties ‘in de periferie’ wel gelijkaardig aan het Westerse concept van bevrijding en ontwikkeling naar open seksualiteit. In deze conceptualisatie lijken Westerse groepen zich verder op de rechtlijnige vooruitgang naar een vrije samenleving te bevinden, terwijl andere groepen er nog wat achteraan lopen.

Chandra Talpade Mohanty omschrijft hoe Westerse feministische theorievorming vertrekt vanuit een globaal en essentialistisch concept van ‘de vrouw.’¹²⁰ In dit gedachtegoed zijn vrouwen een coherente groep met identieke interesses en verlangens.¹²¹ Verschillen van ras, klasse, etniciteit en seksualiteit worden weggecijferd om zo de vrouwelijke identiteit voorop te zetten. Dit discours bestendigt volgens Mohanty een ongelijke machtsrelatie van dominantie tussen Westerse en niet-Westerse vrouwen.¹²²

Het idee van een globale *sisterhood*, ongeacht onderlinge verschillen, komt voorop te staan.¹²³ Hetzelfde discours kwam ook voor bij ILIS: in de berichtgeving over lesbiennes in het Globale Zuiden kwam het lesbianisme naar voren als de gemeenschappelijke en verbindende factor met lesbiennes in het Westen.¹²⁴ Lesbiennes over de hele wereld waren verbonden door hun seksualiteit, werden op dezelfde manier onderdrukt en moesten zich daartegen

¹¹⁷ “Is there a future for ILIS?”, 3.

¹¹⁸ Martin F. MANALANSAN IV, “In the Shadows of Stonewall”, 490.

¹¹⁹ Paola BACCHETTA, “Rescaling Transnational “Queerdom””, 949.

¹²⁰ Deirdre KEENAN, “Race, Gender, and Other Differences in Feminist Theory”, 113.

¹²¹ Chandra Talpade MOHANTY, *Feminism without Borders*, 21.

¹²² *Ibid.*, 18.

¹²³ Deirdre KEENAN, “Race, Gender, and Other Differences in Feminist Theory”, 113.

¹²⁴ “Lesbians on trial”, *ILIS Newsletter*, nr. 6, 1982, 3. ; “Fascism in several countries”, *ILIS Newsletter*, nr. 14, 1984, geen paginering. ; “ILIS: Its activities during the next few years.”, *ILIS Newsletter*, nr. 2, 1987, 9-12, 9. ; “A call for copy”, 1987, 12-14. ; “Benefit party”, *ILIS Newsletter*, 11/3, 1989, 4-5. ; “Multicultural Festival”, *ILIS Newsletter*, 10/1, 1990, 9-10. ; “Towards Beijing 1995”, 1993, 14-16. ; “Lesbian Rights Around the World”, *ILIS Newsletter*, 15/2, 1994, 13-16.

organiseren.¹²⁵ ILIS gaf wel toe dat deze verbondenheid en *sisterhood* nooit kon worden bereikt als witte en Westerse lesbiennes de posities en verhalen van ‘minderheidslesbiennes’ negeerden.¹²⁶ Bovendien was er binnen ILIS regelmatig aandacht voor de verhalen van niet-Westerse lesbiennes zelf.

Terwijl de discussies van ILIS over discriminatie en de maatregelen die ze nemen om niet-Westerse groepen te bereiken en te ondersteunen wel wijzen op een oprechte en goedbedoelde toenadering en ondersteuning, veronderstelden deze ideeën wel een Westerse ontwikkeling naar moderniteit en vrije seksualiteit. Eens de contacten buiten het Westen goed en wel ontwikkeld waren en er voor het eerst een aanzienlijke groep *lesbians of colour* werd uitgenodigd om deel te nemen aan de vorming van ILIS, ondervond ILIS aan de lijve dat contacten met vrouwen die niet dezelfde achtergrond als zij hadden, niet evident waren.

CONFRONTATIES: DE THEORIE EN PRAKTIJK VAN RACISME

*“Though pluriformity can be most constructive and joyful, part of the differences between us are also difficult.”*¹²⁷

Racisme was een thema dat regelmatig terugkeerde bij ILIS. Elke conferentie was er minstens één workshop toegewijd aan het onderwerp, in latere conferenties zelfs meerdere, en het kwam nog vaker terug in andere workshops of in artikels in de nieuwsbrief. De besprekingen over racisme werden gedurende de jaren uitgebreider en gecompliceerder. Waar in het begin het verslag van een workshop over racisme een alinea lang en vrij eenvoudig qua inhoud was, leken gelijkaardige besprekingen enkele jaren later veel uitvoeriger.¹²⁸ Het onderwerp kwam ook veel regelmatig voor tijdens besprekingen die helemaal niet expliciet over racisme of discriminatie handelden. Het thema was alomtegenwoordig binnen ILIS.¹²⁹

In al deze momenten dat ILIS racisme besprak, keerden een aantal zaken telkens terug. Ten eerste moesten lesbiennes zich op een persoonlijk en organisatorisch niveau bewust worden

¹²⁵ Chandra Talpade MOHANTY, *Feminism without Borders*, 18, 19.

¹²⁶ “England oppresses gays and lesbians”, 1988, 4. ; “A plea for truce”, 1989, 12-13.

¹²⁷ “ILIS: Its activities during the next few years”, 9.

¹²⁸ “Racism & Classism”, *Cheap Stencil Service*, nr. 1, 1981, geen paginering. ; “The workshops”, 1991, 6-10.

¹²⁹ Het zou onmogelijk zijn om elk artikel, verslag, vergadering, enzovoort, waarin racisme voorkomt hier te vermelden maar hier volgt een selectie: “The European Atmosphere of ILIS”, *ILIS Newsletter*, nr. 13, 1983, 3. ; “Forgotten notes from Amsterdam. Workshop Racism”, *ILIS Newsletter*, nr. 16, 1984, geen paginering. “Diversity and power strategies”, 1985, 13. ; “Lesbians in anti-racist struggles”, *ILIS Bulletin*, nr. 20, 1986, 16-17. ; “European ILIS Meeting in Amsterdam”, *ILIS Newsletter*, nr. 5, 1988, 3-5. ; “Racism & Acculturated Language in Europe and the United States”, *ILIS Newsletter*, 12/4, 1991, 7-8. ; “Eastern Europe & 3rd world. Workshop report”, 1983, 17. ; “Some thoughts on racism written to white women”, *ILIS Newsletter*, 10/3, 1990, 20-22.

van de manieren waarop zij zelf de onderdrukking van andere vrouwen bestendigden.¹³⁰ Dit ging samen met het besef van de eigen voordelen en privileges die witte vrouwen hadden als gevolg van het blijvend racisme in de maatschappij. Lesbiennes moesten werken aan veranderingen in hun eigen leven en aan inclusieve strategieën en acties in hun organisaties.¹³¹ Ten tweede moesten lesbiennes actief werken aan het betrekken van en het luisteren naar vrouwen die het slachtoffer waren van racisme.¹³² ILIS zou nooit een echt internationaal netwerk kunnen zijn “*when it denies the existence and struggle of women of color/black women.*”¹³³ Lesbiennes en lesbische organisaties moesten een actief engagement aangaan in het analyseren en aanvechten van racisme en in het ondersteunen van de vrouwen en organisaties die hiervan de impact ondervonden.¹³⁴ Het was essentieel dat hun eigen lesbische cultuur zwarte vrouwen en lesbiennes uit de derde wereld betrok.¹³⁵

ILIS trof ook concrete maatregelen om minderheidsgroepen een stem te geven binnen de organisatie. Zo werd het percentage voor het behalen van een meerderheid op een stemming op de conferenties verhoogd wanneer er bezwaren kwamen vanuit minderheden, bijvoorbeeld vanuit groepen van de ‘derde wereld.’¹³⁶ Ook op andere manieren probeerde ILIS groepen tegemoet te komen. ILIS ging zelf op zoek naar subsidiefinanciering vanuit de Nederlandse overheid.¹³⁷ Wanneer dit niet voldoende bleek, spoorde ze haar leden aan om geld in te zamelen zodat meer lesbiennes van derdewereldlanden aanwezig konden zijn op de conferenties.¹³⁸ Ze ontwikkelde ook een *sliding scale* voor het betalen van het lidmaatschap. Groepen die niet voldoende middelen hadden, konden ILIS aanspreken voor een goedkoper of volledig gratis lidmaatschap.¹³⁹ ILIS riep haar Westerse leden op om altijd hun lidmaatschap op tijd te betalen zodat dat geld gebruikt kon worden om niet-Westerse groepen kosteloos lid te laten zijn.¹⁴⁰

Het zijn kleine aanpassingen zoals deze die aangeven dat ILIS ook groepen en individuen met minder middelen of in minder makkelijke omstandigheden een kans wilde geven om zich aan te sluiten bij het netwerk. ILIS zette ook grotere initiatieven op poten. Zo richtten verschillende lesbiennes met ondersteuning van ILIS regionale netwerken op, namelijk

¹³⁰ Diversity Workshop, 1988, geen paginering.

¹³¹ IHLIA, Last plenary session, 1988, geen paginering.

¹³² “Culture. Workshop report”, 1983, 19.

¹³³ “Forgotten notes from Amsterdam. Workshop Racism”, 1984, geen paginering.

¹³⁴ “Racism and Classism”, *ILIS-Conference 1980 Amsterdam. Report*, 1980, 3.

¹³⁵ “Culture. Workshop report”, 1983, 19.

¹³⁶ “The ILIS and IGA Aims and Structure”, 1980, 3.

¹³⁷ “Dear Lesbians”, *ILIS Newsletter*, 11/2, 1991, 3.

¹³⁸ “Editorial”, *ILIS Bulletin*, nr. 17, 1985, 4.

¹³⁹ “The ILIS Structure”, *ILIS Conference Report. The Third ILIS Conference in Lichtaart, Belgium, 30.12.1981 – 3.1.1982*, 1982, 10.

¹⁴⁰ “ILIS-Secretariat News”, *ILIS Newsletter*, nr. 1 (nr. 22), 1987, 6.

de Aziatische en Latijns-Amerikaanse subgroepen.¹⁴¹ ILIS zamelde geld in en stelde haar contacten ter beschikking zodat groepen in Azië en Latijns-Amerika hun eigen conferenties konden organiseren.¹⁴² De groepen konden dan onderling hun eigen ervaringen uitwisselen en zo kregen ze de kans om hun eigen grenzen en zelfdefinitie uit te werken.¹⁴³ ILIS benadrukte dat ze geen paternalistische controle wilde uitoefenen op de regionale netwerken maar wel een overzicht wilde bewaren zodat ze continuïteit en goede vooruitgang kon verzekeren.¹⁴⁴

Ondanks al de concrete maatregelen die ILIS nam en de uitgebreide besprekingen over het aanvechten van individueel, organisatorisch en maatschappelijk racisme, ondervond ILIS al snel dat *lesbian anti-racist struggles* niet zo evident waren als gehoopt of verwacht. Enkele jaren na haar oprichting ontving ILIS de kritiek dat ze racistisch en pro-Zionistisch was.¹⁴⁵ ILIS zou enkel (willen) werken met witte lesbiennes in Zuid-Afrika en negeerde de moeilijkheden van zwarte vrouwen in het land.¹⁴⁶ Bovendien kregen de *women of colour* niet veel ruimte om hun ideeën te uiten op de conferentie van 1983 en wat ze wel hadden gezegd, werd uit het officieel verslag gelaten.¹⁴⁷ Ze was dan wel de *International Lesbian Information Service* maar velen vonden hun werking niet internationaal genoeg.¹⁴⁸

ILIS reageerde op de kritiek en erkende dat derdewereldkwesties achterwege werden gelaten ten gunste van Europese vraagstukken. Verder schreef ze de Europese atmosfeer van haar werking toe aan de chaotische structuur van de conferentie en de beperkingen van de geografische toegankelijkheid en bereikbaarheid.¹⁴⁹ Bovendien gaf een vrouw van het ILIS-secretariaat toe dat ILIS zich niet *echt* internationaal kon noemen: hun actieve leden bestonden uit voornamelijk Europese vrouwen en het bleek lastig om vrouwen van buitenaf te betrekken.¹⁵⁰ Ze benadrukte dat het essentieel bleef om oprecht naar elkaar te luisteren en elkaar beter te begrijpen, ondanks de (geografische) bekrompenheid waarmee ze op dat moment werden geconfronteerd.¹⁵¹

¹⁴¹ “El lesbianismo para adelante, el machismo para atras!”, 1986, 7.

¹⁴² “Benefit party”, 1989, 4-5.

¹⁴³ IHLIA, ILIS Minutes November 3rd 1991, 1991, 1-5, 5.

¹⁴⁴ IHLIA, Minutes of ILIS-meeting 6-10-1991, 1991 geen paginering.

¹⁴⁵ “ILIS in Nairobi”, 1985, 29.

ILIS had wel contact met lesbische groepen in Israël en andere Joodse groepen. Deze groepen kwamen wel aan bod in de nieuwsbrief en ILIS sprak regelmatig over antisemitisme maar heeft zich nooit openlijk uitgesproken over zionisme of over het Israëlisch-Palestijns conflict.

¹⁴⁶ Ibid., 29.

¹⁴⁷ “The European Atmosphere of ILIS”, 1983, 3.

¹⁴⁸ Ibid., 3.

¹⁴⁹ “Instead of an answer”, *ILIS Newsletter*, nr. 13, 1983, 3. ; “Discussion on ILIS 1”, 1983, 10.

¹⁵⁰ “Discussion on ILIS 1”, 1983, 10.

¹⁵¹ “Instead of an answer”, 1983, 3.

Enkele jaren na deze kritiek organiseerde ILIS in 1986 haar eerste echt internationale conferentie. De VN-Conferentie in Nairobi een jaar eerder had de ILIS-vrouwen de kans gegeven om het netwerk uit te breiden ver buiten Europa.¹⁵² De ontmoetingen in Nairobi hadden het zaadje voor de conferentie van 1986 geplant.¹⁵³ Voor aanvang van de conferentie uitte ILIS veel enthousiasme voor de aanwezigheid van “*special guests*” op haar conferentie in Genève in 1986.¹⁵⁴ Met haar speciale gasten bedoelde ILIS de Aziatische, Afrikaanse, Latijns-Amerikaanse lesbiennes die voor het eerst konden deelnemen aan een ILIS-conferentie en *women of colour* uit Westerse landen. Toch was de vreugde jammer genoeg van korte duur. Terwijl de conferentie in 1985 eindigde met een “*circle of lesbian solidarity*”, waren er op de conferentie in 1986 opzettelijke pogingen om spanningen tussen de aanwezigen te creëren.¹⁵⁵ Bovendien schreef ILIS na de conferentie dat deze bijeenkomst heel duidelijk had gemaakt dat racisme nog steeds een groot probleem was binnen lesbische gemeenschappen.¹⁵⁶ Er werden zelfs voor een paar jaar geen conferenties meer georganiseerd en wanneer dat wel gebeurde, werden voornamelijk Europese leden uitgenodigd.

SPANNINGEN, CONFLICTEN EN AANPASSINGEN

Wat was er dan allemaal misgegaan op de befaamde conferentie in Genève van 1986 wat maakte dat twee jaar na de feiten ILIS er nog steeds met veel teleurstelling over sprak? Ten eerste waren er praktische bezwaren. Sommige aanwezigen waren niet akkoord met de veronderstelling dat Engels de *lingua franca* van de conferentie was.¹⁵⁷ Engels had imperialistische connotaties en het was fout van de organisatoren om te veronderstellen dat alle deelnemers de taal vlot konden spreken.¹⁵⁸ Ook waren er problemen met de faciliteiten en ondersteuning van lichamelijk gehandicapte lesbiennes.¹⁵⁹ Zo was er bijvoorbeeld te weinig begeleiding voorzien voor blinde vrouwen.

Ten tweede waren er deelnemers die bewust voor problemen zorgden. Een workshop over racisme verliep zeer goed tot enkele witte vrouwen het gesprek verstoorden.¹⁶⁰ Eén van de

¹⁵² “Editorial”, *ILIS Bulletin*, nr. 16, 1985, 3.

¹⁵³ “ILIS in Nairobi”, 1985, 30.

¹⁵⁴ IHLIA, ILIS Latest news! Geneva, 28-31 March '86: 8th ILIS Conference, 1986, 1-4, 1.

¹⁵⁵ “Closing Plenary Session”, *ILIS Bulletin*, nr. 15, 1985, 24. ; IHLIA, Geneva Affair, 1988, 1-2, 2.

¹⁵⁶ Geneva Affair, 1988, 1.

¹⁵⁷ In postkoloniale literatuurstudies leeft al langer het idee dat Engels de taal het imperialistische centrum is en dat dit sociale en culturele implicaties heeft. Engels is de taal van dominantie en hiermee zou rekening mee moeten worden gehouden in het taalgebruik.

Bill ASHCROFT, Gareth GRIFFITHS en Helen TIFFIN, *The Empire Writes Back*, 8, 10-11.

¹⁵⁸ “El lesbianismo para adelante, el machismo para atras!”, *ILIS Bulletin*, nr. 19, 1986, 5-7, 6.

¹⁵⁹ Ibid., 6.

¹⁶⁰ “Lesbians in anti-racist struggles”, 1986, 17.

discussies over racism eindigde zelfs in fysieke gevechten.¹⁶¹ Ook waren er vrouwen die racisme ontkenden en niet bereid waren om te luisteren naar de ervaringen van minderheden.¹⁶² Zo opperde een vrouw dat ze werd onderdrukt vanwege haar lengte tijdens een gesprek over racisme.¹⁶³ Daar kwam ook nog eens bij dat enkele deelnemers de overnachtingsruimte hadden beschadigd.¹⁶⁴ ILIS bleef achter met een schade ter waarde 25.000 Zwitserse franken.¹⁶⁵ Voorvallen zoals deze zag ILIS als bewuste pogingen tot provocatie en sabotage van een al moeilijke conferentie.¹⁶⁶

Ook verslagen van andere (externe) aanwezigen wezen op gelijkaardige problemen. Engelse vrouwen schreven bijvoorbeeld dat “*black lesbians and lesbians of colour were oppressed throughout the conference.*”¹⁶⁷ Over heel de conferentie was er sprake van openlijke en uitgesproken racistische attitudes.¹⁶⁸ Ze opperden dat ILIS meer sensitiviteit zou mogen ontwikkelen wat betreft kwesties van ras en etniciteit.¹⁶⁹ Ten laatste uitten verschillende aanwezigen ook kritiek op het tokenisme van ILIS. Er waren beschuldigingen dat ILIS *women of colour* en gehandicapte lesbiennes enkel had uitgenodigd om zichzelf als meer globaal en inclusief te kunnen voordoen.¹⁷⁰ De gehele conferentie werd gekaderd door problemen rond racisme en discriminatie.

ILIS vatte de hele conferentie van 1986 samen als een bijeenkomst waarin niemand openstond om oprecht en zonder vooroordelen naar elkaar te luisteren.¹⁷¹ Dit gold zowel voor de witte vrouwen die racisme ontkenden als voor de zwarte vrouwen die de nadruk enkel legden op hun eigen problemen.¹⁷² De hevige discussies die geen oplossingen of constructieve dialoog teweeg brachten, zorgden enkel voor een beschadigd vertrouwen en verhitte emoties.¹⁷³ Veel problemen werden aangehaald, maar weinig werden effectief uitgepraat. Volgens ILIS lag de oorzaak van een groot deel van deze moeilijkheden bij veel van hun witte leden die voor het eerst op deze manier werden geconfronteerd met hun eigen vooroordelen en racistische

¹⁶¹ Geneva Affair, 1988, 2.

¹⁶² Ibid., 1.

¹⁶³ Ibid., 2.

¹⁶⁴ “That’s too much”, *ILIS Bulletin*, nr. 19, 1986, 32-33, 32.

¹⁶⁵ Ibid., 32.

¹⁶⁶ Geneva Affair, 1988, 2.

¹⁶⁷ “ILIS: Striving for international lesbian movements”, *Off Our Backs*, 16/8, 1986, 1-2, 25-27, 1.

¹⁶⁸ Geneva Affair, 1988, 1.

¹⁶⁹ Kanika AJANAKU en Monifa J. AJANAKU, “600 Women Convene”, 1986, 16.

¹⁷⁰ Ibid., 14. ; “ILIS: Striving for international lesbian movements”, 1986, 26.

¹⁷¹ Geneva Affair, 1988, 1.

¹⁷² “El lesbianismo para adelante, el machismo para atras!”, 1986, 6.

¹⁷³ Geneva Affair, 1988, 1.

opvattingen. Velen wilden niet luisteren naar deze kritiek en waren niet bereid om over hun eigen ideeën te reflecteren.¹⁷⁴

ILIS beseftte zelf dat de conferentie als racistisch werd ervaren maar vond het niet correct dat ze hiervoor de blaam kreeg.¹⁷⁵ ILIS bekritiseerde de witte vrouwen die niet in zichzelf wilden kijken, maar schreef dat het ook onmogelijk was om de overtuigingen en gedragingen van de aanwezigen te controleren of in toom te houden.¹⁷⁶ De beschuldiging dat het ILIS-secretariaat niet (voldoende) had nagedacht over kwesties als racisme vonden ze onterecht.¹⁷⁷ Eén deel van de problemen schreef ILIS toe aan de organisatie van de conferentie: er waren dubbel zoveel aanwezigen dan verwacht. Een secretariaat van vijf vrouwen was niet genoeg om een conferentie van meer dan 800 vrouwen in goede banen te leiden.¹⁷⁸ ILIS vroeg zich af of een organisatie zoals haar wel gemaakt was voor bijeenkomsten van deze schaal.¹⁷⁹ Waren haar grootschalig succes en het uitgebreid netwerk waarvoor ze had gewerkt eigenlijk vergiftigde geschenken?

Tijdens de eerstvolgende conferentie in Amsterdam in 1988, die exclusief voor Europese leden was, werd uitgebreid gesproken over de fouten van de conferentie in Genève. Er werden workshops georganiseerd over diversiteit, racisme en multiculturalisme in Europa en er werd op zoek gegaan naar concrete stappen die konden worden gezet om een conferentie zoals twee jaar eerder te vermijden.¹⁸⁰ Op de conferenties van 1990 en 1991 leek er veel meer aandacht te zijn gegaan naar de noden van *women of colour*. Er waren veel uitgebreidere workshops over racisme met een beter uitgedachte strategie en er waren talloze workshops die enkel toegankelijk waren voor *women of colour*.¹⁸¹ De aandacht van ILIS voor racisme, diversiteit en discriminatie groeide elke conferentie opnieuw.

Ondanks al het harde werk van ILIS en het groeiende aanbod van voorzieningen en workshops die ze aanbood op conferenties, bleef racisme een groot probleem binnen ILIS en haar leden.¹⁸² Op zowel de conferentie in 1988 en 1991 waren er opnieuw veel spanningen en hevige discussies. De conferentie van 1991 werd omschreven als een “*four-day-bitching-*

¹⁷⁴ Geneva Affair, 1988, 2.

¹⁷⁵ Ibid., 1.

¹⁷⁶ Ibid., 2.

¹⁷⁷ “El lesbianismo para adelante, el machismo para atras!”, 1986, 6.

¹⁷⁸ Ibid., 6.

¹⁷⁹ Geneva Affair, 1988, 2.

¹⁸⁰ Workshops Racism, 1988, geen paginering. ; Diversity Workshop, 1988, geen paginering. ; Workshop. What is a lesbian Europe like?, 1988, 1-3. ; Last plenary session, 1988, geen paginering.

¹⁸¹ IHLIA, Racism, 1990, geen paginering. ; IHLIA, Agenda-proposal. Ljubljana Yugoslavia January 18-22 1990. Conference of ILIS: a multicultural European lesbian network, 1990, geen paginering. ; “The workshops”, 1991, 6-10.

¹⁸² “Dearest Lesbians”, *ILIS Newsletter*, 11/1, 1991, 3.

session instead of a conference” en opnieuw kwam er kritiek op de manier waarmee ILIS omging met racisme, discriminatie en de noden van minderheden.¹⁸³ Een medewerkster van het ILIS-secretariaat schreef nadien dat de Barcelona conferentie haar had geleerd hoe het *niet* te doen in de toekomst.¹⁸⁴

Volgens enkele *women of colour* waren de problemen al begonnen voor de start van de conferentie. Zij voelden dat in het voorbereiden van de conferentie dat er foute verwachtingen vanuit ILIS kwamen. Zo vonden zij dat het niet hun taak was om witte vrouwen te informeren/onderwijzen over racisme. Bovendien konden zij nooit alle *women of colour* te vertegenwoordigen op de ILIS-conferentie.¹⁸⁵ Deze verwachtingen verhoogden de druk en zorgden dus al voor spanningen voor de conferentie goed en wel was begonnen.

Deze spanningen verhoogden al wanneer vanaf de eerste dag duidelijk werd dat de zwarte lesbiennes niet gewenst waren door Spaanse lesbiennes.¹⁸⁶ Deze conflicten creëerden een lastige atmosfeer waarin niemand zich nog durfde openstellen.¹⁸⁷ Er was wederom weinig dialoog tussen de verschillende groepen en gemeenschappen, vooral tussen witte en zwarte lesbiennes.¹⁸⁸ Opnieuw was er kritiek van de aanwezigen en het ILIS-secretariaat dat er te veel lesbiennes waren die niet wilde reflecteren op hun eigen racisme. Van de eerste tot de laatste dag waren er weer problemen, controverses en verhitte emoties over en vanwege racisme.¹⁸⁹ De belangrijkste uitdaging voor ILIS bleef het uitwerken van een dynamisch lesbisch netwerk waarin verschillen een sterkte en geen zwakte waren.¹⁹⁰

ILIS keerde uitgeput terug van de belastende conferentie.¹⁹¹ Toch was ze overtuigd dat ze konden leren van de fouten van Barcelona en verder op zoek konden gaan naar een manier om de kracht van diversiteit naar voren te brengen.¹⁹² ILIS bleef tot haar einde in 1998 werken aan het betrekken van minderheden, het aanvechten van verschillende vormen van discriminatie en gaven haar middelen door aan verschillende gemeenschappen. Ze gebruikte haar platform om racisme en intolerantie aan te klagen. Toch tonen voorvallen zoals de conferenties van 1986 en 1991 aan dat werken rond racisme niet evident was, ook niet voor een organisatie als ILIS.

¹⁸³ “Dear Lesbians”, *ILIS Newsletter*, 11/2, 1991, 3. ; Carin BOBELDIJK, “ILIS-conferentie. Geen linkse beweging of anti-racismegroep.”, *Sek*, 18/10, 1988, 17-18.

¹⁸⁴ IHLIA, About ILIS – The International Lesbian Information Service, 1991, 1-3, 2.

¹⁸⁵ IHLIA, Criticisms of black lesbians/lesbians of colour (BL/LOC) about the organisation, 1991, 1-2, 1.

¹⁸⁶ IHLIA, European Lesbian Conference Barcelona – Report for Astrid, 1991, geen paginering.

¹⁸⁷ IHLIA, Minutes ILIS-meeting on Barcelona, April 14th 1991, 1991, geen paginering.

¹⁸⁸ European Lesbian Conference Barcelona, 1991, geen paginering.

¹⁸⁹ “Dear Lesbians”, *ILIS Newsletter*, 11/2, 1991, 3.

¹⁹⁰ European Lesbian Conference Barcelona, 1991, geen paginering.

¹⁹¹ About ILIS – The International Lesbian Information Service, 1991, 2.

¹⁹² IHLIA, ILIS Minutes, Friday 29 November 1991, 1991, 1-4, 2. ; European Lesbian Conference Barcelona, 1991, geen paginering.

CONCLUSIE

Het doel van dit onderzoek was om inzicht te verkrijgen in de werking en visies van internationaal lesbisch activisme aan de hand van een casestudie over ILIS. ILIS ondernam grote stappen om haar ideaalbeeld van lesbische samenhangigheid waar te kunnen maken. Het ontwikkelen van een groot en dynamisch netwerk ging onlosmakelijk samen met het bijeenbrengen van een grote diversiteit aan vrouwen en standpunten. ILIS toonde zich vanaf haar beginjaren zeer sensitief aan de situaties van kwetsbare groepen die haar netwerk zouden kunnen gebruiken. ILIS beseftte dat ze pas echt de *International Lesbian Information Service* kon zijn wanneer haar werking op een globaal niveau functioneerde.

ILIS toonde zich zeer vooruitstrevend in haar omgang met discriminatie en minderheden. In haar discussies over discriminatie en onderdrukking kwamen telkens kenmerken van vroeg intersectioneel denken terug en uitgebreide besprekingen over racisme waren alomtegenwoordig. Bovendien stelde ILIS haar organisatie open voor diverse groepen en ging er energie naar het bereiken van deze groepen. ILIS gebruikte haar platform om *al* haar leden een stem te geven want een eengemaakte lesbische beweging was een sterke beweging. Desondanks werd vanaf het moment dat er vrouwen van het Globale Zuiden en een aanzienlijk aantal *women of colour* aanwezig waren op ILIS-bijeenkomsten, duidelijk dat ILIS kwesties rond racisme doorheen haar ganse werking op een grondige manier zou moeten benaderen. Doorheen de conferenties was het onvermijdelijk dat racisme een gevoelig thema bleef. Dezelfde moeilijkheden en pijnpunten kwamen telkens opnieuw terug in grootschalige conferenties.

Deze scriptie wilde nagaan in welke mate ILIS een erfenis meedroeg vanuit transnationale LGBTQ+-organisaties en feministische theorievorming in haar omgang met groepen buiten het Westen en in haar idee van lesbianisme. ILIS hanteerde het Westers-feministisch idee van een globale *sisterhood* verbonden in één strijd en identiteit, en een universalistische benadering tot (haar) seksualiteit. Hoewel ILIS zich aanbood als een platform voor de ervaringen van niet-Westerse lesbiennes, benaderde ze haar leden wel vanuit een essentialistisch en Westers idee van wat een lesbienne moest zijn. ILIS wees alle vormen van discriminatie overtuigd af, maar werd zelf gekenmerkt door een benadering tot seksualiteit met oriëntalistische oorsprong.

Deze resultaten over ILIS tonen dat het geen kwestie is van of/of: ILIS hanteerde essentialistische en universalistische concepten over lesbianisme én ontwikkelde tegelijkertijd een sterk engagement tegenover het aanvechten van discriminatie en het betrekken van

lesbiennes uit het Globale Zuiden. Het historisch verhaal van ILIS bewijst dat in één enkele organisatie deze ogenschijnlijke tegenstelling samen kunnen bestaan. Internationale LGBTQ+-organisaties, of uitsluitend lesbische organisaties als ILIS, handelden niet enkel en alleen vanuit een Westerse missionarisrol, ook al toonden ze kenmerken van universalistische visies op seksualiteit, en konden problemen rond racisme niet vermijden ondanks een uitgewerkt begrip van discriminatie.

Het is van grote waarde om de concrete maatregelen en ook de interne dynamieken te onderzoeken alvorens te veronderstellen dat een transnationale LGBTQ+-organisatie als ILIS een problematische omgang had met groepen van het Globale Zuiden. Toekomstige studies zouden al deze nuances en subtiliteiten moeten betrekken. Verhalen zoals die van ILIS en die van de LGBTQ+-beweging kunnen nooit helemaal afgerond zijn zolang ze niet in al hun facetten en kwaliteiten worden bekeken, begrepen en geanalyseerd. Enkel op deze manier kunnen casussen zoals ILIS onze kennis over het (internationaal) lesbisch activisme op een waardevolle manier uitbreiden en verrijken.

BIBLIOGRAFIE

BRONNEN

AJANAKU Kanika en Monifa J. AJANAKU, “600 Women Convene for Eight International Lesbian Conference at Geneva, Switzerland”, 1986, 14-16, online raadpleegbaar bij *Documents concerning ILIS Conferences 1988, 1989, 1990, 1991*, Website van IHLIA, < <https://www.ihlia.nl/> >.

BOBELDIJK Carin, “ILIS-conferentie. Geen linkse beweging of anti-racismegroep.”, *Sek*, 18/10, 1988, 17-18.

“ILIS: Striving for international lesbian movements”, *Off Our Backs*, 16/8, 1986, 1-2, 25-27, 1.

Opname van *History of Lesbian Movement in Europe* tijdens European Lesbian* Conference te Wenen op 6 oktober 2017, online raadpleegbaar op *Queer Watch: European Lesbian Conference 2017 - History of Lesbian Movement in Europe*, Website van Okto Community TV, < <https://www.okto.tv/de/oktothek/episode/59dcd38baee66> >, geraadpleegd op 14 april 2020.

ARCHIEF

IHLIA, Archief van International Lesbian Information Service, About ILIS – The International Lesbian Information Service, 1991, 1-3, online raadpleegbaar bij *Minutes and agenda's ILIS and Interpot meetings 1988-1992*, Website van IHLIA, < <https://www.ihlia.nl/> >.

IHLIA, Archief van International Lesbian Information Service, Agenda-proposal. Ljubljana Yugoslavia January 18-22 1990. Conference of ILIS: a multicultural European lesbian network, 1990, geen paginering, online raadpleegbaar bij *Documents concerning ILIS Conferences 1988, 1989, 1990, 1991*, Website van IHLIA, < <https://www.ihlia.nl/> >.

IHLIA, Archief van International Lesbian Information Service, Criticisms of black lesbians/lesbians of colour (BL/LOC) about the organisation, 1991, 1-2, online raadpleegbaar bij *Minutes and agenda's ILIS and Interpot meetings 1988-1992*, Website van IHLIA, < <https://www.ihlia.nl/> >.

IHLIA, Archief van International Lesbian Information Service, Disability in General, geen datering, geen paginering, online raadpleegbaar bij *Documents concerning ILIS Conferences 1988, 1989, 1990, 1991*, Website van IHLIA, < <https://www.ihlia.nl/> >.

IHLIA, Archief van International Lesbian Information Service, Diversity Workshop, 1988, geen paginering, online raadpleegbaar bij *Documents concerning ILIS Conferences 1988, 1989, 1990, 1991*, Website van IHLIA, < <https://www.ihlia.nl/> >.

IHLIA, Archief van International Lesbian Information Service, European Lesbian Conference Barcelona – Report for Astrid, 1991, geen paginering, online raadpleegbaar bij *Documents concerning ILIS Conferences 1988, 1989, 1990, 1991*, Website van IHLIA, < <https://www.ihlia.nl/> >.

IHLIA, Archief van International Lesbian Information Service, Geneva Affair, 1988, geen paginering, online raadpleegbaar bij *Documents concerning ILIS Conferences 1988, 1989, 1990, 1991*, Website van IHLIA, < <https://www.ihlia.nl/> >.

IHLIA, Archief van International Lesbian Information Service, ILIS Latest News! Geneva, 28-31 March '86: 8th ILIS Conference, 1986, 1-4, online raadpleegbaar bij *Documents concerning workshops, minutes of ILIS meetings and preconference papers*, Website van IHLIA, < <https://www.ihlia.nl/> >.

IHLIA, Archief van International Lesbian Information Service, ILIS Minutes November 3rd 1991, 1991, 1-5, online raadpleegbaar bij *Minutes and agenda's ILIS and Interpot meetings 1988-1992*, Website van IHLIA, < <https://www.ihlia.nl/> >.

IHLIA, Archief van International Lesbian Information Service, ILIS Minutes, Friday 29 November 1991, 1991, 1-4, online raadpleegbaar bij *Minutes and agenda's ILIS and Interpot meetings 1988-1992*, Website van IHLIA, < <https://www.ihlia.nl/> >.

IHLIA, Archief van International Lesbian Information Service, Last Plenary Session, 1988, geen paginering, online raadpleegbaar bij *Documents concerning ILIS Conferences 1988, 1989, 1990, 1991*, Website van IHLIA, < <https://www.ihlia.nl/> >.

IHLIA, Archief van International Lesbian Information Service, Minutes of ILIS-meeting 6-10-1991, 1991, geen paginering, online raadpleegbaar bij *Minutes and agenda's ILIS and Interpot meetings 1988-1992*, Website van IHLIA, < <https://www.ihlia.nl/> >.

IHLIA, Archief van International Lesbian Information Service, Minutes of the AIDS-workshop, 1988, geen paginering, online raadpleegbaar bij *Documents concerning ILIS Conferences 1988, 1989, 1990, 1991*, Website van IHLIA, < <https://www.ihlia.nl/> >.

IHLIA, Archief van International Lesbian Information Service, NGO Forum Activity Request from the ILIS (Revised Version), 1985, 1-4, online raadpleegbaar bij *Documents concerning workshops, minutes of ILIS meetings and preconference papers*, Website van IHLIA, < <https://www.ihlia.nl/> >.

IHLIA, Archief van International Lesbian Information Service, Organisations and Action workshop 1, 1985, 1-9, online raadpleegbaar bij *Documents concerning workshops, minutes of ILIS meetings and preconference papers*, Website van IHLIA, < <https://www.ihlia.nl/> >.

IHLIA, Archief van International Lesbian Information Service, Racism, 1990, geen paginering, online raadpleegbaar bij *Documents concerning ILIS Conferences 1988, 1989, 1990, 1991*, Website van IHLIA, < <https://www.ihlia.nl/> >.

IHLIA, Archief van International Lesbian Information Service, Workshop 4. Clause 28, 1988, geen paginering, online raadpleegbaar bij *Documents concerning ILIS Conferences 1988, 1989, 1990, 1991*, Website van IHLIA, < <https://www.ihlia.nl/> >.

IHLIA, Archief van International Lesbian Information Service, Workshop. Diversities and power strategies in the lesbian movement, 1985, 1-3, online raadpleegbaar bij *Documents*

concerning workshops, minutes of ILIS meetings and preconference papers, Website van IHLIA, < <https://www.ihlia.nl/> >.

IHLIA, Archief van International Lesbian Information Service, Workshop. What is a lesbian Europe like?, 1988, 1-3, online raadpleegbaar bij *Documents concerning ILIS Conferences 1988, 1989, 1990, 1991*, Website van IHLIA, < <https://www.ihlia.nl/> >.

IHLIA, Archief van International Lesbian Information Service, Workshops Racism, 1988, geen paginering, online raadpleegbaar bij *Documents concerning ILIS Conferences 1988, 1989, 1990, 1991*, Website van IHLIA, < <https://www.ihlia.nl/> >.

CONFERENTIEVERSLAGEN

Alle conferentieverslagen van 1980 tot en met 1984 zijn online raadpleegbaar bij: International Lesbian Information Service, *Conference Reports*, Website van IHLIA, < <https://www.ihlia.nl/> >.

“Culture. Workshop report”, *ILIS Conference Report. The Fifth ILIS Conference in Paris, France, April 1-4, 1983*, 1983, 19.

“Defining our sexuality. Workshop report”, *ILIS Conference Report. The Fifth ILIS Conference in Paris, France, April 1-4, 1983*, 1983, 20.

“Eastern Europe & 3rd world. Workshop report”, *ILIS Conference Report. The Fifth ILIS Conference in Paris, France, April 1-4, 1983*, 1983, 17.

“Is there a future for ILIS?”, *ILIS Conference Report. The Third ILIS Conference in Lichtaart, Belgium, 30.12.1981 – 3.1.1982*, 1982, 3-4.

“Last plenary session”, *ILIS Conference Report. The Third ILIS Conference in Lichtaart, Belgium, 30.12.1981 – 3.1.1982*, 1982, 15-16, 15.

“Our Relationships. Workshop Report”, *ILIS Conference Report. The Fifth ILIS Conference in Paris, France, April 1-4, 1983*, 1983, 20.

“Plenary Session. Fascism and fascist traits”, *ILIS Conference Report. Stockholm, 19-23 April 1984*, 1984, 6.

“Racism and Classism”, *ILIS-Conference 1980 Amsterdam. Report*, 1980, 3.

“Starting workshop on fascism”, *ILIS Conference Report. Stockholm, 19-23 April 1984*, 1984, 3-5.

“The ILIS and IGA Aims and Structure”, *ILIS-Conference 1980 Amsterdam. Report*, 1980, 3.

“The ILIS Structure”, *ILIS Conference Report. The Third ILIS Conference in Lichtaart, Belgium, 30.12.1981 – 3.1.1982*, 1982, 10.

“The ILIS structure: national and international. Workshop report”, *ILIS Conference Report. The Fifth ILIS Conference in Paris, France, April 1-4, 1983*, 1983, 6.

“The International Year of Lesbian Action 1984”, *ILIS Conference Report. The Fifth ILIS Conference in Paris, France, April 1-4, 1983*, 1983, 10-11.

“The workshops”, *1991 European Lesbian Conference Barcelona*, 1991, 6-10. Online raadpleegbaar bij International Lesbian Information Service, *Documents concerning ILIS Conferences 1988, 1989, 1990, 1991*, Webiste van IHLIA, <<https://www.ihlia.nl/>>.

“Working in mixed organizations. Workshop report”, *ILIS Conference Report. The Fifth ILIS Conference in Paris, France, April 1-4, 1983*, 1983, 16.

“Workshop. Lesbianism and Fascism”, *ILIS Conference Report. Stockholm, 19-23 April 1984*, 1984, 7-12.

“Workshop. UN-Women’s Conference Nairobi 1985”, *ILIS Conference Report. Stockholm, 19-23 April 1984*, 1984, 26.

“Workshop 1. Political action 1”, *ILIS Conference Report. The Third ILIS Conference in Lichtaart, Belgium, 30.12.1981 – 3.1.1982*, 1982, 4-5.

“Workshop 16. Political actions 1982/83”, *ILIS Conference Report. The Third ILIS Conference in Lichtaart, Belgium, 30.12.1981 – 3.1.1982*, 1982, 12-13.

“Workshop 2. Lesbianism and Feminism”, *ILIS Conference Report. The Fourth ILIS Conference in Sheffield, England, 3-5.9.1982*, 1982, 4.

PERIODIEKEN

Alle periodieken hieronder zijn van de maak van ILIS: met andere woorden, ze werden uitgegeven door het ILIS-secretariaat. Hierover zou ik graag twee opmerkingen willen maken. Ten eerste is de nummering niet consistent. Zo zijn er bijvoorbeeld twee nieuwsbrieven met de nummer 3, één in 1981 en één in 1988, en zijn er vier verschillende jaargangen in 1989. Dit wordt meer bemoeilijkt door de naamsverandering die de nieuwsbrief ondergaat van 1985 tot en met 1986. Gedurende deze periode droeg de nieuwsbrief de naam *ILIS Bulletin* in plaats van de gewoonlijke *ILIS Newsletter*. De beste manier om een correcte chronologie terug te vinden, is om te kijken naar het jaar van uitgave dat altijd wordt vermeld en naar de evenementen die worden besproken in de nieuwsbrief.

“A call for copy”, *ILIS Newsletter*, nr. 2, 1987, 12-14.

“A plea for truce”, *ILIS Newsletter*, 9/4, 1989, 12-13.

“A Sikh Lesbian Talks About Female Circumcision”, *ILIS Newsletter*, 11/3, 1991, 16-18.

“Aboriginal lesbian playwright”, *ILIS Newsletter*, 11/1, 1991, 6-7.

“Benefit party”, *ILIS Newsletter*, 11/3, 1989, 4-5.

“Closing Plenary Session”, *ILIS Bulletin*, nr. 15, 1985, 24.

“Coming Out: East European Lesbians”, *ILIS Newsletter*, 16/3, 1995, 4-6.

“Dear Lesbians”, *ILIS Newsletter*, 11/2, 1991, 3.

“Dear Lesbians”, *ILIS Newsletter*, 12/4, 1991, 3.

“Dearest Lesbians”, *ILIS Newsletter*, 11/1, 1991, 3.

“Discussion on ILIS 1”, *ILIS Newsletter*, nr. 13, 1983, 10.

“Diversity and Power Strategies”, *ILIS Bulletin*, nr. 15, 1985, 13.

“Editorial”, *ILIS Bulletin*, nr. 16, 1985, 3.

“Editorial”, *ILIS Bulletin*, nr. 17, 1985, 4.

“El lesbianismo para Adelante, el machismo para atras!”, *ILIS Bulletin*, nr. 19, 1986, 5-7.

“England oppresses gays and lesbians: Clause 28”, *ILIS Newsletter*, nr. 4, 1988, 4.

“European ILIS Meeting in Amsterdam”, *ILIS Newsletter*, nr. 5, 1988, 3-5.

“Fascism in several countries”, *ILIS Newsletter*, nr. 14, 1984, geen paginering.

“Forgotten notes from Amsterdam. Workshop Racism”, *ILIS Newsletter*, nr. 16, 1984, geen paginering.

“ILIS-Secretariat News”, *ILIS Newsletter*, nr. 1 (nr. 22), 1987, 6.

“ILIS: Its activities during the next few years. A discussion paper”, *ILIS Newsletter*, nr. 2, 1987, 9-12.

“ILIS in Nairobi”, *ILIS Bulletin*, nr. 16, 1985, 28-30.

“ILIS South Africa committee forms”, *ILIS Newsletter*, 10/1, 1990, 11-12.

“Impressions of the racism and classism workshop”, *Cheap Stencil Service*, nr. 1, 1981, geen paginering.

“Instead of an answer”, *ILIS Newsletter*, nr. 13, 1983, 3.

“International Lesbian Information Service”, *ILIS Newsletter*, 19/1, 1998, 2.

“Interview with GALF from Peru”, *ILIS Newsletter*, 10/2, 1989, 10-11.

“Japanese lesbian groups”, *ILIS Newsletter*, 11/3, 1989, 10-11.

“Lesbians and peace”, *Cheap Stencil Service*, nr. 2, 1981, geen paginering.

“Lesbians Anywhere”, *Cheap Stencil Service*, nr. 2, 1981, geen paginering.

“Lesbians at the UN Conference in Beijing”, *ILIS Newsletter*, 16/3, 1995, 20-21, 21.

“Lesbians in anti-racist struggles”, *ILIS Bulletin*, nr. 20, 1986, 16-17.

“Lesbians in the German Democratic Republic (GDR)”, *ILIS Newsletter*, nr. 9, 1983, geen paginering.

“Lesbians on trial”, *ILIS Newsletter*, nr. 6, 1982, 3.

“Lesbians Rights Around the World”, *ILIS Newsletter*, 15/2, 1994, 13-16.

“Multicultural Festival”, *ILIS Newsletter*, 10/1, 1990, 9-10.

“Nicaragua”, *ILIS Newsletter*, nr. 2, 1987, 5-7.

“Program”, *ILIS Bulletin*, nr. 18, 1986, 9-10.

“Racism & Acculturated Language in Europe and the United States”, *ILIS Newsletter*, 12/4, 1991, 7-8.

“Racism & Classism”, *Cheap Stencil Service*, nr. 1, 1981, geen paginering.

“Sexism and Racism”, *ILIS Bulletin*, nr. 18, 1986, 13-15.

“Some thoughts on racism written to white women”, *ILIS Newsletter*, 10/3, 1990, 20-22.

“That’s too much”, *ILIS Bulletin*, nr. 19, 1986, 32-33.

“The European Atmosphere of ILIS”, *ILIS Newsletter*, nr. 13, 1983, 3.

“The ILIS Cookbook – or whatever title it will eventually have”, *Cheap Stencil Service*, nr. 2, 1981, geen paginering.

“The illusion of tolerance in the Netherlands”, *ILIS Newsletter*, nr. 4, 1988, 11.

“The Interrelationships of “ISMs”. Racism, Anti-Semitism, Heterosexism”, *ILIS Bulletin*, nr. 18, 1986, 22-23.

“Towards Beijing 1995”, *ILIS Newsletter*, 14/Summer, 1993, 4-6.

“Update on Beijing: A Report from Vienna”, *ILIS Newsletter*, 16/1, 1995, 15-17.

“Violence against lesbians”, *ILIS Newsletter*, 13/1, 1992, 12-13.

“Workshop – on ILIS structure – Turin – 16 and 17 April 1981”, *Cheap Stencil Service*, nr. 1, 1981, geen paginering.

“Workshop No 12. Interrelatedness of the ISMs”, *ILIS Bulletin*, nr. 20, 1986, 6.

SECUNDAIRE LITERATUUR

ALTMAN Dennis, "Rupture or Continuity? The Internationalization of Gay Identities", *Social Text*, no. 48, 1996, 77-94.

ALTMAN Dennis, "Globalization and the International Gay/Lesbian Movement", in: Diane RICHARDSON en Steven SEIDMAN (reds.), *Handbook of Lesbian and Gay Studies*, London: Sage, 2004, 415-425.

ASHCROFT Bill, Gareth GRIFFITHS en Helen TIFFIN, *The Empire Writes Back. Theory and Practice in Post-colonial Literatures*, ed. 2, London: Routledge, 2002.

BACCHETTA Paola, "Rescaling Transnational "Queerdom": Lesbian and "Lesbian" Identity-Positionalities in Delhi in the 1980s.", *Antipode*, 34/5, 2002, 947-973.

BERKOVITCH Nitza en Sara HELMAN, "Global Social Movements", in: Philomena ESSED, David Theo GOLDBERG en Audrey KOBAYASHI (reds.), *A Companion to Gender Studies*, Malden, Mass.: Wiley-Blackwell, 2009, 266-278.

BLASIUS Mark en Shane PHELAN, *We Are Everywhere. A Historical Sourcebook of Gay and Lesbian Politics*, New York: Routledge, 1997.

BURTON Antoinette, "Some Trajectories of 'Feminism' and 'Imperialism'", *Gender & History*, 10/3, 1998, 558-568.

CHEN Martha Alter, "Engendering World Conferences. The International Women's Movement and the United Nations", *Third World Quarterly*, 16/3, 1995, 477-494.

COLLINS Patricia Hill, *Black Feminist Thought. Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment*, ed. 2, New York: Routledge, 2002.

COLLINS Patricia Hill en Sirma BILGE, *Intersectionality*, Cambridge: Polity Press, 2016.

CRENSHAW Kimberlé, "Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics.", *The University of Chicago Legal Forum*, 1989, 139-167.

DEAR Belinda, *Learning from the Past. Retrieving the Herstory of International Lesbian Organising. The International Lesbian Information Service 1980-1998*, IHLIA LGBT Heritage, 2017.

DORF Julie en Gloria CAREAGA PÉREZ, "Discrimination and the Tolerance of Difference. International Lesbian Human Rights", in: Julie PETERS en Andrea WOLPER (reds.), *Women's Rights, Human Rights. International Feminist Perspectives*, New York: Routledge, 1995, 324-334.

GEERTS Evelien en Iris VAN DER TUIN, "From intersectionality to interference: Feminist onto-epistemological reflections on the politics of representation", *Women's Studies International Forum*, 41/3, 2013, 171-178.

HOGAN Katie, “Where Experience and Representation Collide. Lesbians, Feminists, and the AIDS Crisis”, in: Dana HELLER (red.), *Cross-Purposes. Lesbians, Feminists, and the Limits of Alliance*, Bloomington: Indiana University Press, 1997, 107-123.

KEENAN Deirdre, “Race, Gender, and Other Differences in Feminist Theory”, in: Teresa A. MEADE en Merry E. WIESNER-HANKS (reds.), *A Companion to Gender History*, Malden: Blackwell, 2004, 110-128.

KING Katie, ““There Are No Lesbians Here” Lesbianisms, Feminisms, and Global Gay Formations”, in: Arnaldo CRUZ-MALAVÉ en Martin F. MANALANSAN IV (reds.), *Queer Globalizations. Citizenship and the Afterlife of Colonialism*, New York: New York University Press, 2002, 33-45.

KISSACK Terence, “Freaking Fag Revolutionaries: New York's Gay Liberation Front, 1969-1971”, *Radical History Review*, nr. 62, 1995, 105-134.

KOLLMAN Kelly en Matthew WAITES, “The Global Politics of Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Human Rights: an introduction”, *Contemporary Politics*, 15/1, 2009, 1-17.

MANALANSAN IV Martin F., “In the Shadows of Stonewall. Examining Gay Transnational Politics and the Diasporic Dilemma” in: Lisa LOWE en David LLOYD (reds.), *The Politics of Culture in the Shadow of Capital*, Durham: Duke University Press, 1997, 485-505.

MASSAD Joseph, “Re-Orienting Desire. The Gay International and the Arab World”, *Public Culture*, 14/2, 2002, 361-385.

MOHANTY Chandra Talpade, *Feminism without Borders. Decolonizing Theory, Practicing Solidarity*, Durham: Duke University Press, 2003.

NAVICKAITĖ Rasa, “Postcolonial queer critique in post-communist Europe. Stuck in the Western progress narrative?”, *Tijdschrift voor Genderstudies*, 17/2, 2014, 167-185.

PODMORE Julie en Manon TREMBLAY, “Lesbians, Second-Wave Feminism and Gay Liberation”, in: David PATERNOTTE en Manon TREMBLAY (reds.), *The Ashgate Research Companion to Lesbian and Gay Activism*, Farnham: Ashgate, 2015, 121-134.

PUAR Jasbir, “Rethinking Homonationalism”, *International Journal of Middle East Studies*, 45/2, 2013, 336-339.

RICH Adrienne, “Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence”, *Signs*, 5/4, 1980, 631-660.

RUDY Kathy, “Radical Feminism, Lesbian Separatism, and Queer Theory”, *Feminist Studies*, 27/1, 2001, 190-222.

SABSAY Leticia, “The Emergence of the Other Sexual Citizen. Orientalism and the Modernisation of Sexuality”, *Citizenship Studies*, 15/5-6, 2012, 605-623.

Section 28: What was Margaret Thatcher's controversial law and how did it affect the lives of LGBT+ people?, Website van The Independent, < <https://www.independent.co.uk/>

[news/uk/politics/section-28-explained-lgbt-education-schools-homosexuality-gay-queer-margaret-thatcher-a8366741.html](https://www.bbc.com/news/uk/politics/section-28-explained-lgbt-education-schools-homosexuality-gay-queer-margaret-thatcher-a8366741.html) >, geraadpleegd op 6 mei 2020.

SEIDMAN Steven, "Critique of Compulsory Heterosexuality", *Sexuality Research & Social Policy*, 6/1, 2009, 18-28.

SHEILL Kate, "Losing out in the Intersections. Lesbians, Human Rights, Law and Activism", *Contemporary Politics*, 15/1, 2009, 55-71.

STEIN Marc, *Rethinking the Gay and Lesbian Movement*, New York, NY: Routledge, 2012.

TAYLOR Verta en Leila J. RUPP, "Women's Culture and Lesbian Feminist Activism: A Reconsideration of Cultural Feminism", *Signs*, 19/1, 1993, 32-61.

THOMLINSON Natalie, "The Colour of Feminism: White Feminists and Race in the Women's Liberation Movement", *History*, 97/3 (327), 2012, 453-475.

THORESON Ryan R., *Transnational LGBT Activism. Working for Sexual Rights Worldwide*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 2014.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: DE TIJDLIJN VAN HET ILIS-SECRETARIAAT

